Anul XVIII. August—Sept. 1928 Nr. 8—9.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 200 Lei. Pe o jumătate de an 100 Lei. Un număr 15 Lei.

Suflete fără... graţie!...

[Mateiu XXII, 1—14].

Suflete ingrate, şi fără graţie dovedesc a fi fost sufletele celor 3 invitaţi la ospăţul Impăratului. Frumuseţea supremă a vieţii stă în a se dărui continuu şi deplin, entusiast şi jertfelnic oricărui ideal vrednic de visul şi osârdia ta şi a lumii care te'nconjoară.

A-ţi sacrificà bucuriile tale individuale, pentru a împărtăşì cu toată inima bucuriile fratelui tău, a te uità pe tine însuţi pentru el, a-ţi părăsì interesele şi pasiunile tale — oricât de obligatorii şi de urgente — pentru a-i sporì cu simpatia ta, măcar frumuseţea unei singure clipe a vieţii lui, iată ceeace nu au *putut* şi ceeace *n'au înţeles că trebue să facă,* cei 3 invitaţi de preferinţă ai Impăratului. Suflete fără graţie, pe care experienţa nu i-a învăţat ce este acel misterios râs al inimii care este „bucuria" şi mai ales nu i-a învăţat că esenţa fiinţii noastre este închegată din idealurile sau din idolii cărora ne închinăm viaţa şi puterile ei clocotitoare. Ei au preţuit mai mult valorile materiale ale vieţii — deşi ele erau relative şi provizorii. — De ce? Pentrucă întreaga lor existenţă şi întreaga lor activitate, erau zidite pe ele, dăinuiau prin ele, şi, desigur, aveau să dispară fără urmă, cu ele. La o bucurie care nu *rentează* material, care nu sporeşte capitalul, care

nu consolidează prestigiul lui Mamona în lume, ce erau să caute nişte oameni care-şi sporiau latifundiile, cirezile şi aventurile erotice, pentrucă în ele ei îşi găsiseră raţiunea suficientă a vieţii lor, justificarea supremă a agitaţiei ei!

In intimitatea animalităţii ei se simţiau ca într'o atmosferă de triumf, de plenitudine vitală, de beatitudine.

Instinctul de conservare şi cel de perpetuare erau suverane.

Cel de perfecţiune murise de mult sufocat de acelea. De aceea, când vin crainicii Impăratului să reamintească oaspeţilor chemarea Impăratului, în ei nu vorbeşte decât un singur imperativ: al interesului şi al pasiunii egoiste.

Nu sunt capabili o clipă măcar de abdicare dela egoismul lor; în chip organic ei nu sunt capabili de altruism. Instinctul animalic devine agresiv — devine chiar asasin. Oricine îndrăzneşte să-l tulbure, cu vre-un „memento" în legătură cu viaţa superioară a spiritului, trebue să piară. In Sibaris cocoşii erau doar ucişi pentruca soarele să răsară fără semnalul lor, şi fără ca ochii oamenilor să-l poată contemplà. Acolo somnul era triumfător, pentrucă păcatul era suveran.

La răspântii, însă, aşteptau fără nici un lucru, darurile întâmplării, atâţia oameni fără căpătâi. Aristocratul trădat şi despreţuit de aristocraţi, se îndreaptă acum, către acei pe care nici măcar nu cutezase a-i considerà poate „oameni", ci numai simpli „candidaţi" la un fel de umanitate care părea a fi şi aceia foarte îndepărtată.

Erau aceştia invitaţi de milă, din necesitate, sau din capriciul unei sfidări aristocratice, şi al vreunei răsbunări inspirate de orgoliul imperial atât de jignit? Câte-şi trele motivele par a se putea impune interpretului, pentrucă ele îşi pot găsì o suficientă justificare psihologică.

Vagabonzii, a căror viaţă mizeria o simplificase atât de tragic, aleargă, necrezându-şi aproape ure-

chilor, la chemarea crainicilor imperiali. Halucinau? Un împărat să-i cheme, *pe ei*, la masă? Pe ce lume erau? Şi, totuşi, era aşa. Impăratul **pe ei** îi doria în acest ceas! Numai pe ei! Pentrucă numai în fiinţa lor nu erau coliziuni de pasiuni, concurenţe de idoli şi conflicte de idealuri. Sufletul lor era bun, curat, încrezător, senin şi împăcat cu lumea, cu viaţa, cu toţi şi cu toate!... Ei trăiau mai lângă Dumnezeu, decât boierii care nu răspunseseră la apelul iubirii imperiale; pentru ei bucuria era mai rară şi de aceea ei îi şi înţelegeau mai bine rostul şi o trăiau mai intens decât aristocraţii cu trup obosit de voluptăţi şi cu suflet istovit de vlagă.

Pe cât păreau de contrariaţi, pe atât erau de timizi. La uşa palatului îi aşteptà o garderobă luxoasă. Acì nu puteau intrà cu zdrenţele lor sordide, cu gesturile lor suspecte, cu graiul lor echivoc, cu un cuvânt, cu mizeria vieţii lor de toate zilele, toate acestea trebuiau să rămână la poartă, afară, în lumea din care fuseseră culeşi, pe uliţele dosnice şi prăfuite ale rătăcirilor şi pripasurilor lor.

Acì trebuiau să fie **alţii** şi la chip şi la suflet.

Haine de nuntă trebuiau să le învestmânteze trupul, cuviinţă imperială trebuia să le împodobească sufletul. La masă cu împăratul nu poate sta decât celce are un suflet de împărat!

Ceeace e vrednic de ţinut în seamă este faptul că însuşi împăratul puneà la îndemână oaspeţilor lui cerşetori, veşmântul cel ales. Ei aduceau poate un suflet mai curat, decât l-ar fi adus presupuşii prieteni ai împăratului, dar sufletul trebuie să-şi găsească o expresie în atitudini, în fapte, în gesturi şi în maniere... Impăratul le înlesneşte, prin intervenţia lui, această exprimare a adevăratei lor sensibilităţi morale, aceasta legitimare a fiinţei lor nevăzute, a caracterului lor.

Ţi se dau toate condiţiunile mântuirii — toate mijloacele de a fi ceeace trebuie să fii, ceeace este Impăratul vieţii tale, şi ceeace El însuşi vrea să fii ca să poţi sta alături cu El, să iei parte la bucuria

la izbânda, la vecinicia Lui... Ospăţul euharistic este gata. El nu încetează niciodată! Crainicii Domnului te cheamă să-ţi iei locul!

Tu refuzi categoric, tu ai vite, moşii şi femei, de văzut, de îngrijit. Iubirea ta e în veac. Inima ta la zădărniciile lui.

Insistă crainicii? Ca să scapi de monotonia predicii lor, tu îi calomniezi, îi alungi, îi ucizi.

Dar iată şi între cei adunaţi de pe uliţi, între cei pe care suferinţa lor şi uitarea oamenilor, ar fi trebuit să-i facă mai conştienţi de sine, mai răspunzători de ceeace fac şi spun, se găsesc excepţii şi excepţii dureroase, se găsesc oameni ingraţi, oameni fără graţie, care înţeleg să introducă în casa bucuriei, demnităţii, iubirii, solicitudinei, ospitalităţii şi mântuirii, tot duhul necuvios şi necuviincios al veacului, toată lipsa de virtute, de frumuseţe şi de conştiinţă de sine pe care le-a căşunat-o păcatul, toată vulgaritatea uliţei şi toată cruditatea păcatului, toată urâciunea omului căruia deşi îmbiindu-i-se prilejul de a fi mai mult decât e, el vrea să rămână totuşi ceeace este, fără a-şi da seama, că în felul acesta va ajunge fără zăbavă mai puţin decât ceeace este. Omul fără „haină de nuntă, e dat afară pentru inoportunitatea lui, pentru inconştienţa lui, pentru insensibilitatea lui spirituală pentru trivialitatea lui morală refractară — pentrucă vrusese să vină la Dumnezeu, fără să se lepede de Satan, pentrucă doria să se aşeze la masa Impăratului fără să împlinească condiţia neapărată de a se înfăţişa cuviincios, în „haină de nuntă“, dovedind în chipul acesta a fi rămas în vechea lui mentalitate de sclav, de om vechiu, rudimentar, de om care nu simte nevoia să fie „după chipul“ lui Dumnezeu, de om care se simte bine în vecinătatea animalităţii şi inferiorităţilor ei şi pe care îl stinghereşte uniforma eleganţei morale, care este haina virtuţii, aparenţa imperială, veşmântul de gală obicinuit la curţile Împăratului Slavei.

Cei dintâi invitaţi erau materialişti, egoişti, invidioşi, o dovediseră cu prisosinţă prin atitudinea lor.

Dar împăratul era în curent şi cu materialismul şi cu egoismul lor. Ei nu se prefăcuseră! Se arătaseră aşà cum erau: *răi.*

Dar acesta? Vrea să pară ceeace nu erà. Vrea să se strecoare neobservat.

Să fie considerat om virtuos, să ocupe situaţii, pe care nu le merità, să fie în vaza lumii, să fie purtat în alaiu, să domine, să poruncească, să fie ceeace la drept vorbind nu se gândise niciodată în chip *serios* să ajungă.

Ipocrizia lui erà dublată de cinism. — „Dumnezeu nu se lasă însă batjocurit".

Chemat de milă, el nu ştiù să aprecieze acest privilegiu, şi fie din nepăsare, fie din incorijibilă impertinenţă, fie din sfidare cinică, el îşi pierdù un drept solemn, pentrucă nu înţelesese să-şi facă o datorie măruntă, care datorie era însă esenţială, întrucât împlinirea ei corectă dovedià realitatea morală a unei conştiinţe şi prin urmare, vrednicia sau nevrednicia ei de a fi împărtăşită de privilegiul dumnezeesc al harului.

Dumnezeu îi cheamă pe toţi deopotrivă la mântuire chiar şi pe cei mai netrebnici — cu o condiţie să-şi schimbe haina, să-şi schimbe idealul, şi să-şi potrivească vieaţa după el, să se nască din nou, şi să dovedească cu vieaţa lor şi permanent, aceasta.

Cei dintâi chemaţi şi care se simţiau oarecum şi legitim chemaţi, nu se mântuesc — pentrucă nu vor să renunţe pentru Dumnezeu, la Mamona şi la Venus. — Cei chemaţi la urmă şi care păreau a fi în situaţia „nepoftiţilor care n'au scaun, se mântuesc pentrucă se „îmbracă în omul cel nou", pentrucă se conformează legilor Impărăţiei. Unul singur este expulzat pentrucă s'a expulzat de bună voie, prin neconformismul lui moral, înfăţişând pentru umanitatea din toate veacurile, tragedia conştiinţelor superficiale, insuccesul speranţelor iluzorii şi compromisiunea oricărui cinism moral.

Dumnezeu ne chiamă la bucurie; la bucuria împărtăşirii din aceeaşi bucurie a Lui care e bucuria

„nunţii" Fiului Lui, adică din bucuria comuniunii Fiului Său cu umanitatea, prin Intrupare.

Noi însă nu mai suntem în stare să ne bucurăm. Am perdut capacitatea bucuriei spirituale. Nu vibrăm decât la bucurii comune, mediocre, inferioare. De aceea răspundem negativ la apelul lui Dumnezeu. Fiul totuşi se'ntrupează. Dar de roadele întrupării Lui, se bucură numai ceice s'au îmbrăcat în „haina de nuntă" a virtuţii şi dela aceste roade sunt depărtaţi toţi ceice au rămas îmbrăcaţi aşa „cum erau", adică desbrăcaţi de orice virtute.

Mulţi din cei aleşi sunt osândiţi la suferinţă de propriile lor bucurii care sunt iremediabil false.

Mulţi din cei adunaţi din toată lumea, jubilează acum pentrucă bucuria renaşterii i-a izbăvit pentru totdeauna de toate suferinţele.

Tu unde vrei să fii — cu ceice amăgindu-se că se bucură, s'au robit în veac fără de izbăvire durerii sau cu ceice ştiind că suferind în veac, au alergat spre bucuria cu care milueşte Domnul pe cei ce-L iubesc?

Tu eşti din ceata celorce iubesc „bunăcuviinţa casei Domnului?"

Unde ţi-e haina ta de nuntă? Numai Domnul nunţii ţi-o poate da. Numai dela El s'o ceri — Ea este la fel pentru toţi fiii harului — Ea este uniforma mântuirii! Cu altă haină, rişti să fii dat afară — căci ea nu te poate legitima, în faţa lui Dumnezeu. Creştinismul este bucurie, negrăită, profundă, vibrantă, permanentă bucurie, dar numai pentru acei de care şi Domnul are bucurie.

Când vrei să te foloseşti numai tu de Evanghelie, fără ca Evanghelia să se folosească de tine, când bucuria mântuirii pentru tine, este numai o temă retorică, ci nu o realitate fundamentală a personalităţii tale, când dela apologia teoretică şi declamatorie a bucuriei creştine, tu nu treci niciodată drumul la cei care fac, prin suferinţa lor şi prin resemnarea, cu care o îndură, în chip *practic*, apologia bucuriei şi păcii şi seninătăţii creştine, tu nu eşti departe de

celce „n'avea haină de nuntă“ pentrucă n'avea suflet vrednic de har şi clipa expulzării tale din casa Împăratului şi a bucuriei adevărate şi sincere, este foarte aproape.

Dacă te bucuri tu de darurile lui Hristos, trebue să faci şi pe alţii să se bucure de ele. Şi ei se vor bucura de darurile lui Hristos numai în ziua, în care tu li le vei împărtăşi, nu numai în forma unui discurs frumos şi avântat, ci şi în întruparea pilduitoare a unei *fapte*, în întruparea izbăvitoare a *întregii tale* vieţi. Până atunci şi tu faci parte din ceata mamoniştilor ipocriţi şi cinici, din ceata latifundiarilor, capitaliştilor şi voluptuoşilor, din ceata oamenilor „fără graţie“, din ceata oamenilor „ingraţi“, din ceata celor ce n'au decât „haină“ de nuntă, dar n'au „suflet“ de părtaşi ai bucuriei, pentrucă n'au în fiinţa lor svâcnirile iubirii curate, statornice şi jertfitoare faţă de Mirele vieţii noastre.

Ca să avem un loc al nostru, pregătit, sigur şi de cinste la ospăţul Fiului Impăratului nostru Ceresc, trebue să ne facem mai întâi loc în iubirea fraţilor noştri îndureraţi. De bucuria deplină a împăratului ceresc nu au dreptul să se împărtăşească decât ceice au împărtăşit aici semenilor lor toată mila lor.

Câtă durere ai alinat tu în lume?

Câte suferinţe s'au stins prin darul iubirii tale sub cer? Câte lacrimi a svântat zâmbetul tău de frate? Cu cât spor de bucurie ai înseninat şi ai îmbogăţit inima semenilor tăi? Câtă bucurie curată, cerească, înviorătoare au dăruit lumii pildele virtuţilor tale? Câtă bucurie ai dăruit, din câtă bucurie ai primit tu dela Dumnezeu? Iată, ceeace vreau să aflu, azi, dela tine, iubit creştin, pentruca inima mea să nu se tulbure şi să nu se „întristeze“ de bănuiala atât de amară că tu vorbeşti atât de frumos numai, de lucruri pe care nu le împlineşti în rosturile vieţii şi chemării tale în această lume!

Căci dacă bucuria ta nu se hrăneşte din izvorul iubirii şi milostivirii tale nesecate, e o bucurie care creşte şi se înavuţeşte din trufie şi egoism. Dar

pentruca bucuria ta să se reverse din prisosul iubirii milostive, trebue ca iubirea ta să înflorească din credinţa în Dumnezeu!

Crezi tu, cu adevărat în Dumnezeu?

Il iubeşti tu pe El şi **în** *semenii tăi?...*

Sau Il iubeşti **numai în tine însuţi?...**

Te bucuri tu şi de altul sau numai de tine?

Şi ce-ai făcut tu şi ce faci tu efectiv, ca să se bucure şi alţii, cât mai mulţi, şi toată lumea, de este cu putinţă, să sufere mai puţin în viaţa ei, în trudele ei, în decepţiile ei.

Vino cu toate pasiunile tale, cu vite, femei şi holde, vino cu ele la Mine! Şi Eu te voiu desvăţa de idolatria lor, pentrucă te voiu învăţă să-ţi preţueşti *mai mult sufletul tău* şi *vecinicia* lui.

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

[Urmare].

Aceasta era starea lucrurilor, când, în 1853, mi-am tipărit volumul al optulea.

Duşmanii mă credeau mort, mort de-abinelea; şi iată că eu reînviam cu un volum în fruntea căruia dovediam că am făcut pe lângă Index toate demersurile pe care le-a putut face un scriitor în mod cinstit şi am redus la nimic sărmanele observaţii ale dlui Pallu.

Se pregătia atunci adunarea în conciliu provincial a episcopilor din provincia Bordeaux din care făceau parte „Son Odeur" autorul poemei *de Crepitu,* admirabilul Baillès de Luçon şi nu mai puţin admirabilul Cousseau de Angoulême. Aceşti învăţaţi şi ilustre personagii începură prin a cere arhiepiscopului de Paris măsuri aspre contra mea. Prietenul meu Leon Garapin mi-a scris că la episcopia de Blois se vorbia că *mai mulţi episcopi* au scris M. Sibour că trebuia să mă trateze ca pe unul nedemn de preoţie; aceşti episcopi erau prietenii dlui Pallu şi acest mare epi-

scop a intrat însuşi în rândul lor. Având atunci ocazia să scrie arhiepiscopului de Paris el adăogă la sfârşitul scrisorii un *post-scriptum* împotriva mea. M. Sibour mi-a citit-o şi în prezenţa mea şi-a dat frâu liber dreptei sale indignări. Trata pe dl Pallu şi pe amicii săi precum şi meritau.

El era încă din prietenii mei. Aveam alţii la Paris şi în dieceza de Blois.

Chiar să nu fii profet în ţara ta, eu pot să spun că aveam partizani înfocaţi în dieceza de Blois. Ei mă încurajară prin scrisorile lor simpatice şi doriau să-mi continuu cartea. Printre ei era vechiul meu amic şi dascăl dl Leon Garapin care-mi scria:

„Scumpul meu Abate,

„Ştiam boala şi vindecarea dtale. Deşi departe de dta vechia prietenie n'a adormit când suferinţa te-a făcut să veghezi din greu. Cred că toate hărţuelile, pe cari te-au făcut să le încerci, au contribuit dacă nu la declararea boalei cel puţin la agravarea ei, te-ai scăpat în mod fericit de ele: Insă pe drept cuvânt am o oarecare frică de o întorsătură citind scrisoarea dtale din prefaţă şi înştiinţarea către cititor cari figurează în fruntea celui de al optelea volum. E adevărat că toate acestea pot să fie redactate ca să despereze pe intriganţi; dar... în sfârşit noi o să judecăm; facă Cerul şi duhovnicul dela Saint-Louis ca toate să se îndrepte spre bine. Vorbind cinstit, aştept volumul cu nerăbdare şi sper că o să scape Indexului. Cunosc mai mult de o persoană care gândeşte ca mine; şi în timpul din urmă un preot căruia îi împrumutasem volumele asupra Epocei feudale îmi arăta părerea de rău ce-ar simţi-o dacă n'ar mai fi continuată lucrarea".

Fusesem, într'adevăr aşa de zdruncinat de oprirea cărţii mele încât am fost atins de dureri cerebrale puternice. Doctorii dela spitalul Saint-Louis au fost foarte îngrijaţi câteva zile. Nu s'a întâmplat ceeace aşteptau şi-am putut să mă vindec în opt zile.

După aceasta Indexul a putut să tot lovească în lucrările mele; nu m'am mai ocupat şi am considerat censurile sale ca foarte onorabile pentru mine.

Aveam la Paris alți prieteni cari mă încurajau tot atât de mult. Printre ei era venerabilul preot dela Saint-Louis d'Antin, Martin de Noirlieu. Era un om de înaltă virtute și de o știință puțin obișnuită. Abia ajuns la Paris mi-a și scris pentru a-i fixa ziua și ora când mă putea întâlni. In loc de răspuns m'am dus însu-mi la respectabilul preot care m'a primit dându-mi dovezi de cea mai mare stimă și de o dragoste care m'a mișcat adânc. Dl Martin de Noirlieu fusese atașat persoanei Ducelui de Bordeaux cunoscut sub numele de conte de Chambord. El a rămas credincios vechilor sale păreri legitimiste și'n fiecare an făcea câte-o vizită regelui său. Iată de ce n'a ajuns episcop cu tot meritul, știința teologică și virtutea sa. El mă sfătuise să nu intru în luptă cu M. Pallu Duparc: „Acești episcopi noui, mi-a spus, pe cât sunt de mândri pe atât sunt de incapabili. Ei o să se unească ca să te zdrobească". Am cedat sfatului său și-am scris M. Pallu o scrisoare foarte supusă de care am fost mulțumit precum am văzut. Dar îndatăce venerabilul Martin de Noirlieu a văzut că se condamnă lucrarea mea în momentul în care mă umiliam în fața unui măgar cu mitră (acestea sunt expresiile sale), i-a părut rău de sfatul ce mi-a dat: „Luptă, scumpul meu prieten, mi-a zis, luptă câtă vreme ai aface cu oameni pătimași cari n'ascultă decât glasul pasiunii lor ultramontane. Prima dtale intenție a fost cea bună".

Am luat, prin urmare, hotărârea să lupt până la capăt. Se va vedea dacă am fost credincios acestei hotărâri.

Printre amicii mei dela Paris, număram pe abatele de Cassan-Floyrac care a îndrăznit să-mi ia apărarea în *Gazette de France* și a făcut o dare de seamă asupra operei mele, plină de elogii pentru mine și de dojeni pentru Dulac dela *Universul*. Aveam de asemenea cu mine pe Prompsault și Laborde. Și unul și celălalt au fost puși la index pentru oarecari broșuri galicane. Ei nu s'au supus și s'au ridicat contra unei Congregații romane care avea pretenția să judece lucrările lor și drept la supunerea lor, pe câtă vreme ea n'avea în Franța nici o autoritate.

Dar din cauza importanței lucrării mele, censura care o lovise, îi dădea o importanță cu mult mai mare decât altora.

Prietenii mei se bucurară mult la publicarea celui de-al optulea volum. Duşmanii au turbat cu adevărat.

Episcopii provinciei bisericeşti Bordeaux s'au hotărît atunci să se joace de-a conciliul în oraşul La Rochelle. Am aflat că Gauthier, zis *nas borcănat* trebuia să meargă cu noul meu volum şi să provoace o censură. Am aflat de asemenea că trebuiau să censureze şi pe Bossuet.

Proectul din urmă era datorit iniţiativei lui *Son Odeur*, autorul poemului *De crepitu*. Baillès şi Cousseau erau tovarăşi. E regretabil că acest plan n'a fost pus în aplicare. Ar fi fost foarte interesant să vezi trei vrabii unindu-se pentru a smulge o pană Vulturului de Meaux; aceasta putea da prilej unui artist să facă un tablou care ar fi avut succes. Cât despre mine, aş fi fost foarte măgulit să mă văd censurat în compania lui Bossuet. Majoritatea *Venerabililor părinţi* cari se jucau de-a conciliul n'au crezut de cuviinţă să primească proectul Villecourt, aşa că am rămas singur censurat.

Trebuia să se ia oarecari precauţii faţă de arhiepiscopul de Paris. Monseniorul Donnet, arhiepiscop de Bordeaux, preşedintele micului conciliabul, i-a trimis Raportul pe care se întemeia censura, însă ruga pe arhiepiscop să nu mi-l facă cunoscut. M. Sibour nu şi-a dat osteneala să-l citească ci l-a încredinţat dlui Lequeux fără a-i face vre-o recomandaţie. Dl Lequeux mi l-a dat fapt ce m'a mirat mult. M'am gândit să nu aibă vre-o neînţelegere pela arhiepiscopie şi m'am grăbit să copiez faimosul Raport. Prevederile mele erau drepte, am primit dela dl Lequeux o scrisoare în care îşi lua toată răspunderea comunicării, şi mă ruga să-i restitui Raportul.

Iată scrisoarea dlui Lequeux:

Arhiepiscopia de Paris. Paris 2 Oct. 1853.

Domnule,

„Un mic necaz mă obligă să vă scriu. Am vrut să las să treacă un timp liber pentru a-i vorbi Monseniorului de răspunsul d-voastre asupra *Obiecţiunilor dela La Rochelle* şi-am fost foarte mirat când mi-a spus că el n'a vrut de altfel ca ele *să vă fie comunicate*, că cardinalul de Bordeaux i-a cerut aceasta şi că el *i-a făgăduit că nu vor fi.*

Mă grăbesc să vă vestesc pentruca să păstrați o mare rezervă asupra acestui subiect, aș fi foarte mulțumit să știu dacă ați făcut vre-un lucru în acest sens care ar putea fi cunoscut de cardinalul de Bordeaux, în acest caz nu voi șovăi să-i scriu pentru a-mi lua singur toată răspunderea acestui mic *quiproquo*.

«Primiți, domnule, asigurarea considerației mele.

Al vostru servitor:

„Lequeux, V."

„Va trebuì să fiți foarte prevăzător în explicațiile pe cari le-ați putea da asupra acestui subiect, de exemplu când veți vedea pe M. Buquet, etc".

In timp ce episcopii din-provincia Bordeaux jucau farsa cu conciliul, eu am publicat al nouălea volum și împreună cu al optulea l-am trimis la Roma pentru a fi supuse examenului Congregației Indexului.

De dragul păcii continuam să mă umilesc.

Aflasem, înainte de a avea cunoștință de Raport, că conciliabulul dela La Rochelle îmi cenzurase al optulea volum.

Atunci a fost între M. Donnet, preşedintele conciliului și mine următorul schimb de scrisori:

«E. S. Monseniorului cardinal-arhiepiscop de Bordeaux».

«Monseniore,

„Mi s'a scris de îndată că cel de-al optulea volum din lucrarea mea întitulată: *Istoria Bisericii Franței* a fost cenzurat de conciliul dela Rochelle prezidat de Eminența Voastră. Oricât ar fi de bine informată persoana care mi-a scris nu pot crede, Monseniore, ceeace mi se comunică, decât dupăce voi fi primit confirmarea Eminenței Voastre; și sper Monseniore, că răspunsul vostru va desminți această știre. Nu pot să mă decid să cred că o reuniune de episcopi franceză, cenzurează fără o înștiințare prealabilă o operă a unui preot francez, care e onorat de încrederea superiorilor săi apropiați și în momentul când toată lumea știe că a propus Congregației Indexului să aducă lucrării sale toate modificările pe cari ea le va crede necesare. Știu că anumite persoane cari au luat parte la conciliul dela

Rochelle aveau *motive particulare* ca să facă să fiu censurat, dar aş putea eu să cred că o reuniune de episcopi respectabili să fie supusă unei influenţe oculte a unei şlehte zăpăcite care ar pierde Biserica dacă Isus Hristos nu i-ar fi promis nemurirea?

„Rog pe Eminenţa Voastră să mă onoreze cu un răspuns şi o rog să creadă în profundul respect cu care am onoarea să fiu

Al său foarte umil şi supus servitor,

„Paris, 9 Aug. 1853" „**Abatele Guettée**".

Arhiepiscopia de Bordeaux.

Domnului Abate Guettée

Bordeaux, 14 August 1853.

«*Domnule Abate,*

„Volumul al optulea al d-voastră a fost adus în urmă în reuniunea noastră provincială şi cum noi i-am găsit doctrine în contradicţie cu *decretele primului nostru conciliu*, n'am putut să nu-l facem obiectul unui examen serios şi a unei unanime desaprobări. Dar noi n'am călcat cu nimic drepturile superiorilor d-voastră imediaţi cari, îmi spuneţi, n'au încetat de a vă onora cu încrederea lor.

«*Conciliul n'a dat niciodată pedepse nici n'a censurat pe autor sau opera lui*; el a semnalat doctrinele pentru a fi cunoscute, de vreme ce cartea dv. a pătruns la noi. Vă lăsăm superiorilor dv. după judecata cărora *persoana dv., pe care nici n'am numit-o măcar*, este cu totul recunoscută după ca şi înaintea conciliului dela Rochelle.

„Dumnezeu v'a dat un talent frumos; aţi putea face un bine mare; pentruce, după atâtea avertismente, nu vă arătaţi mai activ în a apăra unitatea de spirit în locul păcii. Astăzi mai mult decât altădată nu ni se iartă să intervenim în chestiunile întărâtate, altfel decât prin cuvinte dulci cari luminează, mângăe şi împacă.

„Primiţi domnule abate, asigurarea sentimentelor mele distinse,

„† **Ferdinand**, card. Donnet,
„arhiepiscop de Bordeaux".

«*Monseniorului cardinal-arhiepiscop de Bordeaux.*

Paris 17 Septemvrie 1853.

«*Monseniore,*

„Mulțumesc mult Eminenței Voastre pentru scrisoarea pe care mi-a făcut onoarea să-mi adreseze în legătură cu lucrarea mea.

„Regret în mod viu, Monseniore, că conciliul dela Rochelle nu mi-a cerut explicații asupra pasagiilor din opera mea pe cari le-a găsit rele; m'aș fi grăbit să stau la dispoziția sa, și dacă după lămuririle mele ar mai fi găsit încă păreri demne de censură, aș fi făcut singur sacrificiul și aș fi pus cartoane în locurile ce-mi vor fi fost arătate.

„Sunt și-am fost totdeauna, Monseniore, dispus să-mi corigez lucrarea. Dacă aș fi putut să obțin o convorbire pretinească cu teologi învățați în istoria bisericească, înțelepți și cumpăniți, sunt sigur că am fi fost îndată de acord. Ar fi revenit asupra mai multor păreri cari sunt învinuite fără nici o rațiune și, din parte-mi le-aș fi făcut toate concesiunile legitime.

„Sunt, Monseniore, prietin al păcii și niciodată lucrarea mea n'ar fi fost un subiect de turburare dacă mi s'ar fi propus părintește, corecturi.

„E o nedreptate să fiu considerat drept un agent de turburare; nu m'am amestecat de loc în discuțiile pătimașe cari au avut un răsunet așa de trist; am vrut să evit toate felurile de adunări și în singurătatea mea lucrez numai pentru a servi Biserica și adevărul. Se poate să mă și înșel; recunosc că câteodată exprimarea la mine e aspră și dă loc la tălmăciri rele; însă câteva sfaturi părintești ar fi fost de-ajuns pentru a face să dispară aceste greșeli.

„Monseniorul episcop de Blois mi-a comunicat odată unele observații ale sale și i-am promis să țiu seamă de ele, cu toate că nu le-am găsit întemeiate. Fiindcă n'am făcut-o, Monseniorul episcop de Blois m'a tratat ca dușman fără să mă cunoască și dupăce primise din parte-mi numai dovezi de respect și supunere.

„Scrisoarea d-voastră, Monseniore, se adaugă la probele bine cunoscute ce le-ați dat din spiritul d-voastră îm-

păciuitor și mă face să cred, Monseniore, că nu v'am făcut nici o supărare scriindu-vă precum am făcut. Imi spuneți să consacru lucrările mele binelui și păcii; aceasta e cea mai vie dorință a mea și e contra voinței mele că am dat un prilej de turburare. Câteva explicații din partea mea vor risipi norii și simt cu totul dispus să le dau. Voi primi, Monseniore, judecătorii pe cari mi-i veți desemna; accept dinainte fără a le cunoaște persoanele cari au făcut conciliului dela Rochelle un raport contra lucrării mele; dacă binevoesc să-mi comunice plângerile lor le voi expune apărarea mea cu simplitate și corecturile convenite vor fi supuse Eminenței Voastre și celorlalți Părinți din conciliul dela Rochelle, sau tuturor acelora pe cari îi veți numi.

„Sfânta Congregație a Indexului m'a trimis înaintea oamenilor învățați și cu doctrină sănătoasă cari sunt în Franța; d-voastră nu veți fi deloc contra intențiilor sale, Monseniore, primind arbritrajul pe care am onoarea să-l expun Eminenței voastre cu tot spiritul de simplitate și doritor de pace.

„Odată cu corecturile găsite necesare vor fi hotărâte și aprobate, îmi iau angajamentul să public de îndată o ediție coractată, în care toate greșetile vor fi dispărut. După observațiile ce mi-au fost adresate, *cuprinzând și cele pe cari nu le găsesc întemeiate,* corectura ve fi ușoară.

Sper, Monseniore, că Excelența Voastră va binevoì să asculte cu bunăvoință această scrisoare, să lină în seamă bunele mele intenții și să creadă în respectul adânc cu care am onoarea să fiu

Al Său foarte umil și supus servitori

„Abatele Guettée".

[Va urma]. **Ilie Beleuță.**

«O enciclopedie ambulantă este tot atât de puțin un savant, cât este un catalog, o bibliotecă». *Peabody.*

* * *

Talentul cade cu caracterul. Clipa în care-ți pierzi credința, este hotărâtoare și pentru geniul tău. *Emerson.*

Moartea din punct de vedere creştin.

«Ne veselim şi ne 'ntristăm,
Precum ne mână valul sorţii.
Şi rareori ne mai gândim,
La ceasul cel din urm'al morţii».

Eugen Revent.

1. Cu toate că «moartea deschide porţile filosofiei», se pare că lumea zilelor noastre soarbe nesăţioasă realismul vieţii, şi uită «*Inţelepciunea*» lui Isus Fiul lui Sirah, care spune: «*O, omule, adu-ţi aminte* că moartea nu uită pe nimeni. *Trebue să mori.* Iată care-i porunca acestei lumi! — Aşa dar, ori de câte ori vei vrea, să faci ceva, adu ţi aminte de cele de pe urmă ale tale, *şi în veac nu vei păcătui*».

Monumentele lumii, literatura veche, sacrificiile şi cântecele popoarelor, dovedesc că moartea a fost gândul chinuitor al tuturor generaţiilor, din toate popoarele.

Să descoperim văile şi să retezăm movilele civilizaţiilor vechi! Câte camere sepulcrale, câte movile funerare, câte statui mari nu cunoaşte istoria, pentru a desveli gândul la moarte, al omenirei.

La sfârşitul epocii de peatră, — ba ceva chiar mai pe urmă — Israeliţii, ocupară Canaanul. Acolo ei găsiră monumente de obârşie religioasă, care grăiau veniţilor despre duhul religios al stăpânitorilor vechi.

Numeroase lespezi de peatră ca masa, numeroase pietre necioplite aşezate într'un spaţiu circular numeroase pietre monumentale necioplite – extraordinar de mari purtând pe ele uneori nişte mici săpături, dovedesc legătura religioasă dintre omul epocei de peatră — îngrozit de ideea morţii — şi divinitate.

Israeliţii, au atribuit acele monumente, unei populaţiuni de uriaşi (Deuteronom 3, 11).

Invăţaţii moderni, cercetând multe serii de astfel de monumente, le-au fixat rostul lor, numai pe tărâmul religios.

In zilele noastre, sub valurile uriaşe ale Oceanului Pacific, a dispărut — poate pentru multă vreme, —

«Insula Paştilor», pe care religiositatea unor băştinaşi necunoscuţi istoriei, ridicaseră sute de statui de mărimi neobicinuite.

Pretutindeni pe glob, omul şi-a spus gândurile lui prin monumente.

Ce construcţii măreţe au făcut faraonii Egiptului pentru trupurile lor!

Ce mijloace iscusite au folosit aceiaşi Egipteni, pentru îmbalsamarea trupurilor lor! Cu câtă grijă sculptau meşterii — sau pictau pictorii — vremilor acelora, faţa de deasupra a sicriilor, în care odihneau osemintele! Sufletul trebuia să-şi cunoască mumia, chiar dacă era ascunsă în sicriu!

Din resturile subpământene ale civilizaţiei caldeene rezultă că asyro-babilonenii «legau spiritul nematerial, de corpul material al fiinţii omeneşti şi chiar de monumentul funerar. De aceea era socotită ca o profanare espunerea oaselor la lumina soarelui». (Cesar Papacostea, *«Intre Divin şi Uman»*). Grecii erau convinşi, că sufletele morţilor trăesc undeva. De aceea, pentru ei, moartea nu era o distrugere a întregei fiinţi omeneşti, ci — mai de grabă — «o prefacere, care intervine în existenţa omului», prin permutarea din lumea aceasta. De aici obiceiul ca să i se pue mortului lucrurile trebuincioase, (ca veşminte, arme, vase, bani etc.) în mormânt. Fără banul din mână, luntraşul Charon nu trecea sufletul pe celalalt tărâm!

In timpuri de invazii, sau în răsboi, de multeori înmormântarea nu se putea face. Urmaşii, îşi arătau pietatea faţă de morţi, şi-şi uşurau conştiinţa, asvârlind, ţărână, peste cadavru.

Iată într'o ochire scurtă, câteva din chipurile în care lumea veche îşi concretiza ideile sale cu privire la moarte şi la morţi.

2. Moartea şi Literatura.

Când lumea antică a putut să-şi descopere prin scris gândurile sale pentru «morţi şi moarte», atunci Ovidiu dă viaţă, următoarelor versuri:

«Toţi suntem datori vouă
«Şi, după o scurtă poposire (pe pământ),
«Mai curând sau mai târziu,
«Noi toţi ne grăbim către acelaş locaş, —
«Intr'acolo ne 'ndreptăm cu toţii.
«Iată ultima noastră locuinţă,
«Iar voi (sunteţi zeii care) stăpâniţi mai mult neamul omenesc».

(*Metamorfoze X 52—55*).

Moartea era ceva atât de sigur, atât de îndrăzneţ, atât de neîndurat, încât nici scriitorii care reprezentau sarcasmul, nu glumesc când vorbesc de moarte.

«La noi — zice scriitorul Lucian — nu mai sunt nici şuviţe bălăi, nici ochi albaştri sau negri, nici bujori în obrazi sau nervi bine încordaţi, sau umeri zdraveni, ci totul este numai ţărână şi căpăţine goale, fără nici o frumuseţă».

— «*Moartea n'are chip* — zicea mult mai târziu englezul Byron în opera sa «*Cain*» — *dar va înghiţi tot*, orice făptură, care poartă chip din ţarână».

Siguranţa ei era de neînlăturat. Veşnicia ei era îngrozitoare. De aceea zice poetul: «Nu de moarte mă cutremur, ci de veşnicia ei».

Câte pagini măreţe nu s'au scris cu privire la moarte! Câte gânduri răzleţe nici n'au putut câştiga viaţa de-o clipă, fiindcă locul unde se iviseră era sălbatec, sau capul în care se oploşiseră, era sortit îndată morţii!

3. Moartea şi Sacrificiile.

Frica morţii a descuiat sertarele închise şi a îmbrăcat şi săturat omenirea flămândă. După obiceiuri şi după ţinuturi, fiecare a sacrificat ce a putut şi cum a putut, pe altarul morţii.

Socrates vorbeşte înainte de moarte prietenului său Criton: «Sacrifică un cocoş lui Esculap, că m'a vindecat de boala vieţii pământeşti». La multe popoare păgâne, femeile se ucideau pe mormântul soţului decedat. Ruşii lui *Sviatoslav* (972 d. H.) — spune istoria — credeau, că cine cade în luptă va sluji pe ceea lume învingătorului. Ca să nu slujească pe ceea lume învin-

gătorului, cei prinşi sau biruiţi, îşi spintecau noaptea pântecele cu sabia. Cei rămaşi vii în cetate adunau peste noapte cadavrele celor căzuţi în faţa cetăţii, şi, dupăce le dădeau foc, aruncau în flacări — *«după o datină strămoşească»* — şi pe bărbaţii şi femeile prinse dela inimic. Adecă, sacrificau oamenii vii peste trupurile celor morţi, iar pe copii şi pe cocoşi, îi zvârleau în apele apropiate (N. Bănescu: Scene şi chipuri din Bizanţ). Aşa apucau drumul celeilalte lumi caii, uneltele şi celelalte lucruri care au folosit în viaţă dispărutului.

Până azi, în Birmania, se fac mortului daruri, cum se fac la noi tinerilor căsătoriţi. Zile întregi se poate vedea la casa mortului, expoziţia darurilor primite. Rudele, vecinii, prietenii, copiii, indiferent de starea lor materială, aduc daruri — ca un fel de ofrande — pentru sufletul celui dispărut.

Cântarea instrumentală — folosită primadată la funerariile lui Brutus (sec. III a. H.) coroanele naturale şi mai pe urmă artificiale, jocurile funebre şi alte obiceiuri cu ocazia morţii vre-unui om, arată că oamenii au căutat să distingă dispariţia celor iubiţi prin feliurite jertfe, ofrande şi manifestaţii culturale, religioase sau profane.

Privind şi descusând viaţa şi obiceiurile celor vechi cu privire la moarte, constatăm că:

Prin monumente au căutat, să pue la adăpost trupurile, pentru clipa cea mare de reunire a lor;

Prin literatură s'a arătat legătura dintre suflet şi divinitate;

Prin sacrificii s'a încercat să se păstreze legătura între cei morţi şi cei vii.

Se pare că credinţa în existenţa şi nemurirea sufletului este comună tuturor popoarelor vechi şi triburilor mai nouă. Avea mare dreptate Goethe când scria: «Sufletul omului este ca apa; el vine din cer şi se urcă în cer». Intreaga fiinţă duhovnicească a omului râvneşte veşnicia. «Mă urc spre Infinit. Pământul îmi dă seva lui generoasă, iar cerul mă iluminează cu reflexele lumilor întrevăzute» (V. Hugo).

4. Moartea din punct de vedere creştin.

După sf. Ioan Hrisostom, moartea este despărţirea sufletului de trup.

Cea mai aleasă clipă din viaţa unui creştin, este clipa din urmă, fiindcă ea este aceia care stă mai aproape de cer. In această clipă creştinul intonează prima notă din acel imn de triumf, pe care îl va cânta în vecii vecilor. Ah! Ce imn trebue să fie acela! Credinciosul, în clipa morţii poate spune: «*Acum totul e lumină*».

Necredinciosul, cuprins de groază, esclamă: «*Acum întru în întunerec!*»

«*Acum, trebue să părăsesc toate*» se tângueşte necredinciosul!

«*Acum întru în stăpânirea moştenirei*» strigă bucuros creştinul!

«Moartea este poarta prin care muritorul intră în împărăţia nemurirei».

«Dacă credem, că Hristos a murit şi a înviat, atunci şi Dumnezeu pe cei adormiţi prin Isus îi va aduce împreună cu Dânsul» (I. Tesal 4, 14), fiindcă, (după vorba profesorului Găvănescu), Dumnezeu este «*Totul*». «*Totul*» rămâne etern. Şi, *din noi nu trăeşte decât ceeace s'a legat cu «Totul»*. Păgânul Horaţiu, a exprimat în limba Romei, un adevăr creştin: «*non omnis moriar*» (nu mor pe de-a întregul) când sufletul se desparte de trup. Nu. «Moartea, pentru creştin, este aurora soarelui când s'a ridicat vălul nopţei». Cine închide ochii vede mai bine veşnicia, pe care ochii trupului n'o pot pătrunde. De aceea filosoful Cosimo dei Medici, când era pe patul de moarte şi a fost întrebat de soţia sa, — de ce închide ochii, — a răspuns:

«*Ca să văd mai bine*».

Noi oamenii, suntem făpturi cugetătoare. Noi nu putem crede că, viaţa omenească, este o continuă desvoltare şi o neîncetată şi nesfârşită pregătire! ***Noi, credem într'o vreme de repaos şi răsplătire.*** Aşa ne spune Domnul în parabola bogatului nemilostiv şi

apostolul Pavel în cap. IV al epistolei cătră Evrei. — Credința noastră, are temelie nesdruncinată: Dacă noi suntem chipul lui Dumnezeu, şi trebue, să devenim asemănarea Lui, nu putem decât să ne desvoltăm până la perfecţiunea relativă, care este aproape de perfecţiunea absolută a lui Dumnezeu. Dumnezeu este din veşnicie perfect, şi nu trebue de acum să atingă perfecţiunea. Omul este imperfect — prin căderea în păcat — şi trebue să se desvolte până ajunge la repaosul vieţii veşnice.

A crede că trebue să ne desvoltăm şi în viaţa asta şi în cealaltă, însamnă să admitem panteismul — adecă, veşnica schimbare în toate. De aici, şi până la metempsichoza egipteană — după care sufletele colindă prin diferite trupuri — este numai un pas.

Ce frumoasă comparaţie între om şi gândacul de mătase se poate face în această privinţă!

Suntem gândaci de mătasă, care ne ţesem pânza vieţii noastre şi la ceasul hotărât de Domnul, ne închidem în găoace, *ca să moară gândacul şi din găoace să iasă* — luându-şi sborul — *fluturul.* Să ne grăbim, să isprăvim munca. Să ţesem înţelept găoacea vieţii, şi să clădim casa unde vom dormi somn nesbuciumat. Căci, îndată ce vom închide ochii, sufletul va sbura spre Dumnezeu, ca un flutur. Nu-i oare de mirat, să vezi cum cresc aripile unui gândac?

Gândul la moarte duce pe om la înalta lui menire pe lume. Hristos, voia mântuirea lumii. «Incă trei zile sunt, şi Fiul omului se va da în mânile oamenilor păcătoşi», dar am făcut «lucrul ce mi-ai dat mie, să-l fac».

Pământul este puntea pe care se încearcă puterile omeneşti.

Meritul vieţii este numai aici pe pământ, unde omul este complect: trup şi suflet. De aceia, cu toate puterile sale trebue aici să lucreze pentru realizarea scopului pentru care a fost creat.

Moartea este capătul călătoriei. La capătul călătoriei, toate gloriile se măsoară după fapte bune şi după suferinţă.

Fii gata ori şi când de plecare. Inţelegi porunca aceasta? Iată cum îşi puneau moartea în faţă, regii vechimei:

Mantaua regilor Spaniei era împodobită cu chipuri şi oseminte de ale morţilor.

Tidvele morţilor slujiau de cupe faraonilor. Tidva lui Sviatoslov apărătorul Silistrei (972) sluji unui şef peceneg din Chiev, drept cupă de beut.[1]

Maximian, împăratul Romanilor, privindu-şi dese-ori sicriul de moarte, îşi zicea: «*Adu-ţi aminte, Maximiane, de moarte. Pentruce te desfătezi? Pentruce strângi atâta avuţie? Căci, deşi de tine se tem toţi craii pământului, totuşi moartea te va răpune şi te va culca în acest sicriu mititel*».

Pe regele Filip al Lacedemoniei îl deştepta un soldat, zicându-i: «*Deşteaptă-te, rege, şi nu uita că eşti muritor, ca şi ceilalţi oameni*».

Impăratul Saladin (1137) după numeroase cuceriri a dat ordin înainte de moarte, să se pue pânza lui de moarte într'o prăjină şi să se primble prin cetate. Iar însoţitorii ei, să strige: «*Atâta i-a rămas lui Saladin, din comorile sale!*»

5. Moartea, scepticii şi necredincioşii.

Cu câtă uşurinţă vorbesc unii de moarte, de moartea sufletului, de somnul sufletului, viaţa de dincolo şi aşa mai departe.

La ce ar mai sluji învierea — se întreabă nedumeriţi adventiştii — dacă trupurile şi sufletele ar mai continua, să trăiască după moarte.

Prin botezul său ereticesc, Menandru — ucenicul ereticului Simon Magul — credea că omul poate dobândi nemurirea trupului!

Prin anumite medicamente — credea Teofrast Paracels, — «viaţa se poate păstra totdeauna!»

---

[1] Slavii chemaţi de bizantini la Dunăre nu voiră să mai plece la Chievul lor, până ce nu fură siliţi cu armele, să predea cetatea Silistra. Când şeful lor, Sviatoslav, ajunse la Chiev, Pecenegii îl omorîră. (An. 972).

«Sufletele păcătoşilor se nimicesc» susţineau Socinienii, Arminienii şi alţi protestanţi!

Revoluţionarii francezi desfiinţară prin decret credinţa în nemurirea sufletului. Ei scriseră pe frontispiciul cimitirelor: *«Moartea este un somn de veci»*. După ei, hai şi adventiştii: *«sufletele dorm»* după despărţirea de trupuri!

Ceeace sporeşte mirarea noastră, este faptul că, în lucrarea sa *«Din Problemele Educaţiei»*, dl Stelian Constantinescu prin citaţii şi fraze proprii, susţine enormităţi, ca cele ce urmează:

> «Trebue, să ne obişnuim odată a renunţa la naiva iluzie a unei fiinţări dincolo de moarte. Sentimentul acesta de eternitate, ce ne călăuzeşte în tot timpul vieţii, nu-i decât *o obsesiune sugerată* [1] nouă de trecutul vechei omeniri, trecut plin de cea mai grozavă ignoranţă, în care metafora, sentimentul şi emoţia, resolvau marile probleme ale vieţii omeneşti» (pag. 190).

Sau, în altă parte, printr'o citaţie din François de Curel:

> «Când observăm că la oameni inteligenţi spiritul, graţia şi simţemintele — într'un cuvânt tot ce constitue fiinţa omenească, — se sting încetul cu încetul, nerămânând pe patul de durere decât o biată brută stupidă, care se văicăreşte, avem atunci conştiinţa că asistăm la o *disoluţie sfăşietoare a unei creaturi*, şi nici de cum la o glorioasă călătorie»(!!).

Răspunsul hotărât al Evangheliei, pentru toţi necredincioşii este acesta: *«Toate sufletele sunt nemuritoare»*.

In sprijinul nostru vin filosofii şi poeţii şi spiritiştii.

«Să nu fie moartea între două vieţi, ca noaptea între două zile?» (N. Iorga).

---

[1] Sublinierea noastră.

«Moartea poate că nu e decât momentul în care, undiţa divină ne scoate pe un mal nevăzut!» (Găvănescu).

«Ce,.. toate să fie nimic?
Mare şi mic
Să piară.
«De-a timpului ghiară?
«Dacă într'o picătură
«De viaţă, plină de ură
«Este atâta mişcare
Şi frământare,
«Apoi în neisprăvirea
«Şi nemărginirea
Spaţiului
Ş'a timpului
«Numai neîmblânzita moarte
«Secerea să-şi poarte?»[1]

Dar, spiritiştii spun că «sufletul dobândeşte calităţi superioare celor pe care le-a avut în momentul morţii». Că «moartea nu aduce schimbări mari în natura intimă a fiinţii — care rămâne ori unde aşa cum s'a făcut ea în vieaţă, ducând dincolo de mormânt simpatiile, iubirile, urile, măririle şi slăbiciunile ce le-a avut».

Că «spiritul rămâne legat de cei pe care i-a iubit pe pământ şi gata totdeauna să se apropie de ei».[2] Astfel se documentează raţional, sentimental şi ştiinţific, adevărul filosofic şi religios al unei lumi dincolo de moarte.

Acum pricepem de ce, un Michel Angelo, ajuns la bătrâneţe, rosteşte: «Nu e gând în mine, care să nu poarte săpat în el *moartea*». — «Simţesc că, fără nemurire, noi oamenii, am fi cea mai mare batjocoră din lume». «Intrebarea cea grea» n'a primit până azi alt răspuns decât pe cel dat de Mântuitorul:

«***Eu sunt Invierea şi Viaţa***».

Pr. Econ. A. C. Cosma

---

[1] «Dincolo de Moarte» de N. Beldiceanu, vol. «Poezii», pag. 145.
[2] *V. Anestin* Pentru toţi, Nr. 653 pag. 14 şi 23.

O scrisoare a Mitropolitului Petru Movilă din Kiew către patriarhul Constantinopolului Chiril Veria.

27. X. 1638.

Tradusă din limba latină de **prof. I. Lupaş.**

Prea Sfinţite şi Prea Fericite Părinte.

Indemnată de datoria supunerii, ce se cuvine preasfinţitului Tău scaun apostolic, Smerenia Noastră se grăbeşte spre sărutarea mânii Sfinţiei Tale cunoscând că Majestatea preadumnezeescului scaun apostolic din Constantinopol are o astfel de strălucire a dreptului divin şi uman, încât prin puterea şi virtutea sa specială stă deasupra celorlalte scaune apostolice întocmai ca o stea lucitoare în creasta cerului. Căci înainte stătătorii şi Patriarhii celorlalte scaune apostolice sunt fără îndoială chipurile vii şi însufleţite ale Mântuitorului nostru, sunt exemplare foarte integre, sunt în sfârşit buni păstori ai propriei lor turme, iar nu năimiţi, şi ca nişte divini reprezentanţi ai arhipăstorului lor pe pământ, — dar sacrosanctul scaun apostolic al Constantinopolului prin o revărsare mai largă a Duhului Dumnezeesc este înălţat deasupra celorlalte scaune şi precum luminează soarele stelele sale, tot asemenea luminează şi acest scaun tiarele Patriarhilor şi străluceşte între culmile Bisericii luptătoare. Căci scaunul acesta a primit din voturile sinoadelor atâta şi astfel de prerogativă, încât potrivit cu legile divine i s'a îngăduit să decidă asupra controverselor de credinţă ivite nu numai în cuprinsul patriarhatului său, ci şi în alte scaune patriarhale. Drept aceea are acest sfânt scaun nu numai cârma districtului său apostolic şi a tuturor bisericilor din limitele lui, ci i se cuvine şi un drept special asupra tuturor mitropoliilor, episcopatelor, mănăstirilor şi bisericilor stauropighii sau cu crucile împlântate [de patriarh] precum şi asupra tuturor lucrurilor privitoare la mântuirea sufletului.

Dar fiindcă dela acest scaun a sosit în părţile noastre septentrionale prea trista veste despre moartea înalt prea sfinţitului tău Antecesor, a acelui divin Patriarh

Chiril,[1] fără îndoială pe un bărbat atât de vrednic îl vedem împodobit cu neveştejita cunună a martirilor şi predicăm despre a lui grije pastorală, pecetluită în mod strălucit prin sângele său propriu. In adevăr durerea noastră fiiască n'o putem ascunde şi lacrimile cari izbucnesc de sine, nu le putem opri, căci la prea multele şi prea înverşunatele noastre mâhniri s'a adaus această nouă durere şi întristare. Eram anume îndureraţi ca nişte surghiuniţi în patria noastră, ca nişte morţi între cei vii, ca nişte străini între concetăţenii noştri, bântuind în părţile noastre un războiu crunt, care primejduea viaţa şi mântuirea noastră a tuturor, împingând-o aproape de pieire şi pe drept fiindcă am părăsit căile Domnului şi ne-am abătut pe potecele păcătoşilor, dar milostivirea lui Dumnezeu ne-a venit în ajutor şi de aceea nu am fost stânşi de pe faţa pământului. In sfârşit după norii mohorâţi ai războaielor s'a ivit soarele milostivirii divine şi din graţia prea luminatului, prea nebiruitului şi prea milostivului nostru Rege şi Domn a început să lumineze cu razele păcii şi ale liniştei orizontul nostru întunecat şi plin de jale. Iată, ne-a venit ştirea înveselitoare că Sfinţia Ta ai fost aşezat cu voia lui Dumnezeu în culmea demnităţii patriarhale, în locul răposatului şi astfel par'că s'ar fi sculat din morţi preasfinţitul Patriarh Chiril supravieţuind cu numele şi de fapt, ca un locţiitor al lui Dumnezeu pe pământ şi ca Patriarh ecumenic al Bisericii sale, căruia Smerenia Noastră potrivit cu datina înaintaşilor noştri, bucurându-se şi gratulându-l îi aduce cuvenitul prinos al supunerii filiale atât în numele său cât şi în numele întregii biserici ruseşti [Ecclesiae Cosolanae], ca amplitudinea Voastră Patriarhală să stea foarte mulţi ani în fruntea bisericii ui Hristos şi a credincioşilor ei. Intr'aceea însă prin rânduiala bisericească s'a stabilit, ca ceice au fost înălţaţi de curând cu demnitate patriarhală în tronul Constantinopolului şi au luat frânele Administraţiunii sacre să încunoştiinţeze poporul Domnului, chiar şi pe cel aflător în cele mai dosite părţi ale pământului, încredinţat însă grijii pastorale a patriarhilor, mitropoliţilor, arhiepiscopilor şi epi-

[1] E vorba de Chiril Lucaris, vestitul Patriarh al Constantinopolului, aruncat la 1638 în Marea Neagră de către Ienicerii, cari îl duceau [atunci pentru a 5-a oară] în exil.

scopilor, în sfârşit întreg clerul şi toată turma creştinilor ortodocşi, prin litere patriarhale, despre dogmele dreptei credinţe şi despre adevărata doctrină creştinească, pentruca astfel, luminându-se întreagă societatea acestei credinţe şi religiuni, să-şi poată face mai strânse legăturile de unitate în Dumnezeu. Astfel, S. Părinte, Biserica noastră rusească, supusă chiar dela primele ei începuturi de creştinare dumnezeeştilor canoane ale păstoririi înaintaşilor tăi, căzând cu umilinţă la picioarele Sf. Tale, cere şi aşteaptă astfel de scrisoare patriarhală plină de dragostea ta părintească, deoarece prin acest simbol al pietăţii tale iubirea părintească sinceră, care ne era nouă odinioară lămurit cunoscută, ne va îndemna pe noi şi mai mult la promovarea cultului divin în biserica noastră şi pe cei părtaşi credinţei îi va face şi dragostei părtaşi, înlăturând din mijlocul nostru orice prilej de scandal şi orice piatră a smintelii.

Mai este încă ceva, ce aş dori să obţin dela Sf. Ta anume într'o cauză a casei noastre Mohileane, a cărei înclinare şi încredere s'a îndreptat de mai înainte către Sf. Ta atât din partea noastră, cât şi din partea fratelui nostru, a Domnului Moise Mohila Palatinul ţărilor Moldaviei,[1] împotriva căruia din partea predecesorului de pie memorie al Sf. Tale, din partea Domnului Chiril Patriarhul prin cutezanţa unor oameni s'a rostit afurisania, cu stăruinţă iarăş şi iarăş mă rog, să se milostivească S. Ta a o deslega aceasta.

Descoper apoi Sf. Voastre un izvor nu tocmai de rând al scandalurilor săvârşite în Biserica noastră de către fraţii confraternităţii [frăţiei ortodoxe] din Lemberg[2] cari au ajuns la atâta temeritate şi cutezanţă, încât deşi sunt oameni laici neînvăţaţi şi mai curând nişte neguţători proşti decât cen-

[1] Moise Movilă, fratele lui Petru, a fost Domn al Moldovei în două rânduri: 1630—1631 şi 1633—34. In războiul turco-polon [1634] făcând servicii Polonilor, îşi sdruncină situaţia la Poartă şi oferi lui Vasile Lupu, care uneltia împotriva lui, bun prilej să-l răpună. Mazilit de către Sultan s'a refugiat în Polonia.

[2] Şcoala *frăţiei ortodoxe* din Lemberg înfiinţată la 1556 şi reorganizată la 1587 de patriarhul constantinopolitan Ieremia urmărea scopul de a pregăti preoţi pentru bisericile rutene; cf. *P. P. Panaitescu, Influenţa polonă în opera şi pers. cronicarilor Grigorie Ureche şi Miron Costin.* Bucureşti 1925 pag. 8 n. 1.

sori ai cărților sfinte, îndrăznesc a da la lumină în tipografia lor cărți bisericești și anume Liturghiere, Trioade și Octoice și ceeace e culmea: însaș Evanghelia, în mod nepriceput și greșit, numai de dragul câștigului spurcat: cărțile astfel tipărite le dau în folosință obștească și spre cea mai mare batjocură a bisericii noastre le împrăștie prin bibliotecile adversarilor. Impotriva acestor Leopolitani rog pe Sf. Ta în numele întregii noastre biserici, să binevoiască a da oprelişte și a ne-o trimite Nouă, căci altfel nu va conteni îndrăzneala lor, spre cea mai mare pagubă a bisericii noastre.

In sfârșit pe tulburătorul liniștei noastre bisericești, pe acel Isaia Kopinski, pe care predecesorul de pie memorie al Sf. Tale îl lăpădase din scaunul episcopal și a voit să rămână destituit, pe acela Sf. Voastră ca pe un impostor binecunoscut și pricinuitor nebleznic al multor scandaluri în biserica noastră îl va strânge și mai tare în legătura destituirii, dacă prin scrisoare trimisă bisericii noastre va recunoaște îndreptățirea celuilalt de mai înainte, care scrisoare o poftim dela Sf. Ta cu toată supunerea așa, ca în ea să fie cuprinsă și hotărîrea și aprobarea excomunicării date mai înainte de Sf. Sa răposatul, (al cărei original scris de mâna proprie a Sf. Tale îl voiu trimite Sf. Tale).

Intr'aceea Dumnezeu cel prea bun și atotputernic și unul născut Fiul său, Mântuitorul nostru cu Prea Sf. și mângăitorul său Duh, care vrea să se mântuiască toți oamenii, să dea Sf. Tale tărie și faptele credinței plăcute Lui și Bisericii Sale, Sf. Ta să le (îndeplinească) reverse asupra acestui tron patriarhal, în văzul lui, un număr cât mai mare de ani. Noi fiii Sf. Tale cei mai supuși ne rugăm și cerem și poftim din Mănăstirea Sf. Lavre Pecersca din Kiew la 6 Calende ale lunei Noemvrie anul mântuirii 1638.

Iscălitură autografă:

Al Paternității Voastre preasfințite cel mai supus fiu în Hristos și servitor Petru Mohila Arhiepiscopul-Mitropolit al Kievului Haliciului și exarh al scaunului apostolic din Constantinopol pentru întreagă Rusia, Arhimandrit Piecerscaei.

Adresa: Prea Sfinţitului şi Prea Fericitului Părinte şi Domnului nostru Domn Chiril Cyrill Arhiepiscopul Sf. Scaun Apostolic Constantinopolitan şi Patriarhului Ecumenic prea oficios se vor arăta [oficiosissime patebunt].[1]

Congresul dela Praga.[2]

Ca cea mai mare parte a congreselor, şi încă şi mai mult ca multe altele, acela al „Alianţei universale pentru amiciţia internaţională prin biserică", care şi-a ţinut tocmai şedinţele în Praga, trebuie tudecat nu numai din punctul de vedere al lucrărilor propriu zise, ci şi din punctul de vedere al confruntării frăţeşti ce a permis-o între atâţia bărbaţi din medii, rasse şi tradiţii religioase diferite. Oamenii sunt făcuţi ca să se întâlnească: aceasta este întâia lecţie a apropierii internaţionale.

S'a stabilit o amiciţie între reprezentanţii bisericilor, cari colaborează de 10 ani şi în această amiciţie fiecare aduce cu sine certificatul temperamentului său naţional şi religios. 400 de delegaţi a mai bine de 30 de naţiuni s'au găsit astfel în Praga, într'un spirit de fraternitate şi cu o diversitate de tipuri, pe care o accentua şi mai mult varietatea atribuţiilor eclesiastice. Desbaterile conferenţei s'au desfăşurat pe fondul acesta viu şi pitoresc, pe chiar această imagine de apropiere între Orient şi Occident.

Alianţa joacă rolul unui mediator între cele două mari grupări internaţionale pentru ecumenicitate: asociaţia pentru unirea bisericilor prin viaţă şi acţiune [Life and Work] şi aceea pentru uniunea bisericilor prin doctrină şi organizaţie [Faith and Order]. E sigur, mai cu seamă, că pregătirea

[1] Textul original latinesc al acestei scrisori e publicat în lucrarea profesorului E. *Smurlo*, apărută la Praga [1928] sub titlul: *Le Saint-Siège et L'Orient ortodoxe Russe 1609—1654 = Kurie a Pravoslavny vychod Letech 1609—1654* [Editura «Orbis» partea II *Appendice* pag. 151—153.

[2] Revista cehoslovacă, care apare în limba franceză, în Praga, „L'Europe centrale", publică o dare de seamă interesantă [8 Sept. 1928] despre recentul congres al „Alianţei universale pentru amiciţia internaţională prin biserică". Ne facem o plăcere traducând acest articol al dlui A. Bouvier.

congreselor dela Lausanne şi dela Stockholm a fost mult facilitată prin munca Alianţei. Mişcarea spre ecumenicitate este semnul sub care bisericile se apropie, aducând astfel contribuţia lor particulară la marea mişcare de înţelegere internaţională. Mobilul acestei apropieri a bisericilor nu este nici politic, nici economic, ci e spiritual. Are drept ţintă coordonarea, în vederea binelui, a valorilor celor mai înalte ale umanităţii. Dar, câtă vreme altedăţi un astfel de conciliu, orb faţă de realităţile momentului, era preocupat numai şi numai de probleme metafizice şi dialectice, astăzi vedem congresul bisericilor considerând cu o privire clară şi îndrăzneaţă problemele cele mai arzătoare ale epocii noastre. Acest fapt nu poate lăsa pe observator indiferent, fie el credincios, fie el necredincios. Bisericile îşi ocupă locul în opinia internaţională şi au recunoscut că problemele politice şi sociale joacă un rol în formarea morală şi mistică a omului-individ ca şi a „omului-naţiune".

In urma acestora nu mai putea să surprindă subiectul conferenţei dela Praga: *pacea* şi *desarmarea*. El marchează, cu toate acestea, o evoluţie clară de tot. Deposedează pe diplomaţi de dreptul exclusiv de a decide în chestiuni, cari erau altedăţi obicinuiţi a le trata cu uşi închise, în jurul mesei de joc: elitele neguvernamentale pretind de aici înainte să-şi aibă cuvântul de spus în chestiunile de ordin naţional şi internaţional şi acesta este, poate, un pas mai aproape spre acea diplomaţie publică, pe care o chema Wilson din toată inima — şi pe care nu ai voie să o confunzi cu anumite excese ale parlamentarismului.

Importanţa acestui nou element în solidaritatea internaţională a fost subliniată prin două remarcabile discursuri, ale dlor Beneş şi Hodja. Domnii Albert Thomas şi Politis, reţinuţi de aceleaşi obligaţiuni ca şi colegii lor cehoslovaci, au înaintat un răspuns la chestiunea: Cum pot bisericile să contribue la desarmarea mondială? Dl Politis, al cărui discurs, întocmai ca acela al dlui Thomas, a fost cetit, *a schiţat principiile cooperaţiunii a bisericilor cu guvernele*, până când directorul Biroului Muncii [Thomas], socialist notoric, a cărui participare la un congres ecclesiastic era potrivit să atragă atenţia opiniei publice, a salutat orientarea cea nouă a bisericilor spre problemele sociale şi [a de-

clarat în scris] că aici vede singura cale a unei apropieri a puterii religioase şi a masselor muncitoreşti.

Nu ne putem gândi să analizăm aici comunicările, cari au fost prezentate congresului din partea unui mare număr de specialişti distinşi, laici şi ecclesiastici, dar se pot desprinde atât din lucrările lor, cât şi din desbaterile, cărora le-au dat prilej, principiile generale, cari reflectă, poate, destul de bine atitudinea elitelor religioase faţă de situaţia prezentă a lumii. Cu privire la desarmare s'au manifestat două tendinţe: una, reprezentată de grupul francez, insista asupra întăririi puterii internaţionale în limitarea progresivă a armamentelor, preconizând totodată înfiinţarea unei poliţii în serviciul Soc. Naţiunilor; alta, reprezentată prin germani şi anglosaxoni [mai cu seamă americani], preconizând o desarmare totală şi simultană, „deoarece experienţa Germaniei probează că o putere poate să-şi reia rangul ei european, şi fiind desarmată". Pe de altă parte este incontestabil că problema responsabilităţilor preocupă încă pe germani, cari nu pot accepta propoziţia enunţată în privinţa aceasta în tratatul dela Versailles. Pe de altă parte însă se bazează pe cele două pietre unghiulare ale Protocolului dela Geneva, siguranţă şi arbitraj, siguranţa fiind indispensabilă desarmării.

Susţinute din partea bărbaţilor politici, aceste două teze ar fi putut, de sigur, să se opună una-alteia şi să se ciocnească ireconciliabil: dar *tocmai privilegiul spiritului creştin este de a ridica pe oameni pe o platformă a înţelegerii reciproce, deasupra divergenţelor naţionale:* cele două partide s'au întâlnit în convingerea că dacă tratatele şi acordurile existente ar putea servì drept bază unei acţiuni morale şi religioase a bisericilor, ar fi, cu toate acestea, nesatisfăcătoare pentru a garanta pacea, pe care e vorba să o stabilim adânc în inima individuală şi colectivă prin desarmarea morală a spiritelor şi afirmarea viguroasă a principiilor pacifice ale Evangheliei. Educaţia orientată în acest sens, reforma învăţământului istoriei, predica şi pacea, rolul femeilor şi al tinerimei, toate chestiunile acestea au fost subiecte de ale unor rapoarte substanţiale şi sugestive, prezentate prin comisiile congresului.

A fost deosebit de interesant de a cunoaşte opinia unui specialist al dreptului internaţional asupra fundamentelor morale şi religioase ale păcii mondiale. Dl Walter Simons, preşedintele Inaltei Curţi a Imperiului, fost ministru al afacerilor streine al Reichului, al cărui expozeu remarcabil mărturiseşte întrucât Bismarck şi Bethmann-Hollweg (cu toate că numele lor n'a fost rostit în decursul desbaterilor congresului) sunt discreditaţi într'o bună parte a Germaniei de astăzi, a pronunţat în privinţa aceasta cuvinte, cari merită să fie reţinute şi să se mediteze asupra lor: „obligaţiunile juridice, a spus dsa, principiile proclamate în convenţiunile internaţionale vor rămânea fără de acţiune dacă crede cineva că trebuie sancţionate cu ameninţarea forţei: *Quid leges sine moribus, vanae proficiunt,* striga deja poetul roman". Arătând mai apoi legăturile strânse, cari asociază dreptul de morală, vede oratorul în vigoarea crescândă a revendicărilor pentru un drept internaţional proba forţei morale ce le ascund. Cercul vicios a suspectării reciproce, care împiedecă desarmarea, nu poate fi nimicit decât prin triumful moralei particulare în viaţa publică: „Sunt adânc convins *că imoralitatea politică nu poate să aducă, la urma urmelor, decât rău poporului, care a recurs la ea*". După ce a deplâns faptul că, în decursul răsboiului, multe biserici s'au alăturat la apelurile de ură, oratorul a terminat cu chestiunea următoare: «*Vedeţi dv. pe un servitor al lui Isus Hristos binecuvântând gazurile toxice, bombele incendiare sau avioanele destinate să bombardeze o populaţie desarmată?*» Cuvinte curajoase, cuvinte omeneşti şi creştine, al căror ecou ar fi binefăcător.

Am fi incompleţi omiţând să semnalăm ajutorul dat în special de *reprezentanţii bisericilor Orientului* la congresul din Praga. Unul din delegaţii lor cei mai autorizaţi, episcopul iugoslav din Novisad, a adus conferenţei mesagiul bisericii ortodoxe în cuvintele pătrunse de dragostea creştină şi de înţelepciunea Părinţilor bisericii:

„Dacă s'au putut împăca undeva pe acest pământ doi oameni — aceasta este o dovadă că două mii de oameni, că două milioane de oameni, că un număr nelimitat de oameni pot, de asemenea, *să uite* vătămările aduse reciproc. A pune capăt răsboiului înseamnează a te întoarce

spre Dumnezeu. Intoarcerea la Dumnezeu este victorie şi pace".

Din aceste glasuri diferite s'a născut la congresul din Praga o resoluţiune finală, care a fost adoptată de toate delegaţiunile prezente şi care a tradus spiritul şi lucrările conferenţei.

(Trad. de H. P.-P.) **André Bouvier.**

O podoabă omiletică stinsă.

I.

Un predicator care strălucea.

In vremea noastră, nu se pomenea vreun nume de predicator, despre care să se fi vorbit cu marea însufleţire cu care se vorbea despre vechii predicatori, precum cei francezi din veacul XVII şi XVIII. Pricina însă nu este că nu ar mai fi fost pe lume predicatori mari, ci că lumea a mai slăbit în cunoştinţa creştinească, nu mai are grija de a urmări lucirile creştineşti ca altădată, stă cu ochii ţintă spre scornituri aţâţătoare de simţuri, aşa că am putea spune că stă cu un suflet strămutat aiurea decât în câmpiile noastre. De aceea lumea de azi ia mai greu cunoştinţă de lucruri însemnate, care se petrec pe câmpul cel creştinesc, şi s'ar părea că azi nu mai avem predicatori mari ca cei care au fost odată şi că sămânţa lor a pierit.

E foarte adevărat că predicatori în felul celor care au fost nu mai sunt, predicatori cu o desăvârşită rânduială retorică, la care tot şirul vorbirii merge după calea trasă de arhitectura cuvântărilor. Cu toate acestea predicatori care au avut mare răsunet, cuvânt cu putere şi o ascultare nemaipomenită, care au fost o uimire pentru vremea în care au trăit, — lumea a mai avut. Chiar dacă la dânşii rânduiala vorbirii n'a fost o săvârşire aşa de deplină ca la predicatorii cu dunga fără greş în tăietura graiului, cu toate acestea ei au avut de multeori o

ascultare mai uimitoare decât aceia. Puterea vieţii s'a revărsat şi peste porunca rânduielii şi au avut izbândă şi prin aceasta.

Despre astfel de predicatori noi am scris anul acesta şi se află încă în şir de tipărire, cercetări care au eşit şi ies la lumină în revista «*Căminul*» din Galaţi, începând din luna Iunie 1928. Am pomenit acolo de predicatori însemnaţi din vremea noastră, din care unii chiar trăiesc, deşi vestea despre dânşii a ajuns prea puţin în ţara noastră sau chiar de loc. Şi încă nici străinătatea nu a vorbit de ei prea mult.

In vremea noastră, se vorbeşte de o amorţire a predicii.[1] Şi e adevărat. Nu că nu s'ar predica, dar puterea predicii s'a mai veştejit în sânul creştinătăţii. Cu toate acestea, în mijlocul uscăciunii, s'au ivit şi chipuri luminoase, despre care e cu dreptate să se vorbească şi care sunt cu atât mai mult de băgat în seamă, cu cât au trăit într'o vreme mai pustie sufleteşte. Deci dacă numele lor sunt mai puţin cunoscute, nu este că n'au fost chipuri de seamă, ci că şi lumea de azi e mai nepăsătoare către astfel de lumini.

II.

Predicatorul Frank Thomas.

Predicatorul *Frank Thomas* din Geneva, acel ale cărui predici, conferenţe sau tratate s'au tipărit şi în revistele noastre, între care şi în «*Revista Teologică*», nu mai este între cei vii. In ziua de 24 August a. c., când s'a făcut în Praga deschiderea şedinţelor comitetului congresului Alianţei Mondiale pentru înfrăţirea popoarelor prin Biserici, am întrebat în sala de şedinţe pe un preot din Geneva ce mai face Frank Thomas, pe care eu îl cunoscusem şi pe care îl vizitasem în Geneva în casa sa. Mi-a spus:

[1] Vezi Dr. N. Cotlarciuc: «Trepte formale psihologice în predică», Cernăuţi 1924, paginile dela început.

„Oh! azi este Vineri... iată acum câteva zile, Marţi, a fost înmormântarea lui".

In aşa împrejurări am aflat că Frank Thomas a trecut la cele veşnice şi cu vie părere de rău am primit ştirea aceasta. De atunci mi-am zis, că trebuie să scriu despre el, şi unde mai întâi decât în «*Revista Teologică*», în care au fost cuprinse pagini preţioase ale scrisului său şi care singura mai este în viaţă, din mai multe reviste care au tipărit lucrări ale sale în traducere. Nici «*Viitorul*» dlui *Dr. D. Boroianu* nu mai trăieşte, nici «*Păstorul Ortodox*» din Piteşti, în care *D. Cornilescu* traducea odată din predicatorul genevez, nici «*Revista Idealistă*», care se tipărea în Bucureşti.

Inainte de toate, câteva arătări despre viaţa lui.

Frank Thomas s'a născut la *Coligny*, lângă Geneva. A studiat în Geneva şi în *Montauban*, Francia. La început a intrat în slujba organizării *Evangélisation populaire* din Geneva, iar în 1898 a întemeiat, împreună cu *Gaston Frommel* organizarea *Association chrétienne évangélique*, care, afară de munca pentru evanghelizarea poporului, îşi luase şi o năzuinţă de a desface Biserica de legătura cu Statul. La 1902, a fost numit profesor de teologie practică la Şcoala liberă de teologie *(Ecole de Théologie)* din Geneva. Afară de aceste însărcinări, el a lucrat ca predicator. Predicile lui aveau multă putere de trezire a cugetelor şi o trăsătură apologetică. El predica la *Victoria Hall* în Geneva, având multă putere de atragere asupra sufletelor.

Intre 1894 şi 1912, a tipărit peste 20 de volume de predici, din care unele sunt traduse şi în alte limbi, precum în nemţeşte. Scotea şi broşuri săptămânale, cu titlul *Bonne Nouvelle* [Vestea cea Bună], care cuprindeau mai cu seamă predicile sale dela Victoria Hall. Printre cele mai cunoscute scrieri ale sale, pomenim *Questions vitales*, care au fost traduse şi pe româneşte de D. Cornilescu în «*Revista Teologică*»; colecţiunea revistei *Bonne Nouvelle*, în 8 volume; *En route vers la Foi* [Pe drum

3*

spre credinţă]; «*Fictions ou Réalités; Notre corps et ses destinées* [Trupul nostru şi menirea lui]; *La Royauté du Christ* [Hristos ca Rege], tradusă şi pe româneşte de Cornilescu, sub titlul *Impărăţia lui Hristos*[1] [Piteşti 1913], tipărită mai întâi în revista «*Păstorul Ortodox*» din Piteşti, tot pe vremea când *Questions vitales* se tipăreau în «*Revista Teologică*»; *La Croix du Christ* [Crucea lui Hristos]; *Vie en Christ* [Viaţa în Hristos]; *La Famille* [Familia]; *Parents et Enfants* [Părinţi şi copii]; *Le Bonheur et le mariage* [Fericirea şi căsătoria].[2]

III.

Predicarea lui Frank Thomas.

Frank Thomas nu predica numai în Geneva. Fiind un predicator cunoscut, el era chemat să predice şi aiurea şi a fost o clipă vorba să predice şi la noi, prin 1910, pe când ieşia la lumină *Revista Idealistă*, al cărei director, dl *Holban*, urmărea astfel de lucruri. Umbla în ţările de limbă franceză, deci, afară de partea franceză din Elveţia sa, încă şi în Francia şi Belgia.

Eu am avut prilejul să-l ascult de două-ori, amândouă dăţile în Strassburg. Deşi Strassburgul se afla pe atunci în Germania, totuşi limba franceză era cu-

[1] Aşa a tradus Cornilescu titlul acestei cărţi „Impărăţia lui Hristos". Noi însă nu l-am păstrat şi nu l-am dat astfel cărţii pe româneşte, fiindcă nu ni se pare exact. Francezii au cuvintele *Royaume* şi *Royauté.* Cel dintâi cu adevărat se poate traduce cu „împărăţie". Titlul cărţii însă este în original *la Royauté du Christ.* Dar *royauté* nu se poate traduce la fel cu *royaume*, împărăţie, fiindcă nu este acelaş lucru. Traducerea exactă pe româneşte este „Regalitatea lui Hristos". Regalitate însă e un neologism. De aceea noi am fugit de el şi am zis, tot exact pe româneşte, „Hristos ca Rege". Iată de ce noi n'am păstrat titlul pe care Cornilescu l-a dat cărţii.

[2] Datele privitoare la viaţa lui Frank Thomas şi scurtele aprecieri despre felul predicării lui, împletite cu acele date, sunt luate din *Die Religion in Geschichte und Gegenwart,* dicţionar publicat de *Friedrich Michael Schiele* şi *Leopold Zscharnack,* vol. 5, Tübingen 1913, coloanele 1927—1928.

noscută şi întrebuinţată în acel oraş al Alsaciei. Deci, ca pretutindenea, a vorbit în franţuzeşte.

Amândouă dăţile, încăperile în care a vorbit erau pline. Lumea nu mai încăpea. Intâia oară a vorbit în *Evangelisches Vereinshaus*, căreia acum îi zice altfel, pe franţuzeşte, Cercle Protestant. A doua oară, a vorbit într'o biserică.

Nu-mi mai aduc aminte despre ce a vorbit întâia oară. A doua oară mai ţin minte. Ştiu că a vorbit despre „Păruta înfrângere a lui Dumnezeu" *(l'Apparente defaîte de Dieu)*.

La aceasta din urmă, care a fost ţinută în 1908, am dus împreună cu mine şi pe diaconul de atunci dela biserica noastră din Baden-Baden, păr. ierodiacon *Partenie Alexandrescu*. De asemenea am luat şi pe un student catolic.

Amândoi au fost încântaţi şi de înfăţişarea predicatorului şi de cele auzite. Cel din urmă, părăsind locul adunării, mi-a spus: „A fost măreţ!" In adevăr, vreme de un ceas, Frank Thomas a desfăşurat o materie plină de miez, bogată ca dovedire, uşoară de urmărit, într'un glas domol, care ici-colo se avânta, într'o ţinută blândă care te câştiga. Avea tot ce trebue pentru a trage sufletele către el.

Temele sale erau de cele mai multe ori de soi apologetic. Nu era însă o desfăşurare a părerilor care se ciocnesc, deci un ton de harţă şi gâlceavă, cum ne-am fi aşteptat, cum răsare aceasta mai viu în conferenţele lui *Lacordaire* sau ale lui Monsabré. Printr'o lină desfăşurare a materiei, dovedirea ieşea foarte bine la iveală, încât ascultătorul ieşea foarte luminat şi încredinţat că aşa este.

Vorbirea sa era plină de măreţie. Stăpânea adunarea cu cuvântul său. Efectul predicării era pe deplin dobândit. Aveai într'ânsul o înţelegere deplină despre ce putea fi predica, ce tărie putea să aibă.

Cu atât mai mult îţi dădeai seamă despre măestria lui, când îl asemănai cu alţii. In aceeaşi bi-

serică, în care l-am ascultat pe el, am ascultat şi pe alţii. A venit odată un pastor din Paris. Iar am luat cu mine însoţitori. Nici pe departe n'a fost ca Thomas. Diaconul dela Baden-Baden a fost nemulţămit.

Fără îndoială, Frank Thomas a fost o podoabă a predicării din ziua de azi. Moartea lui trebue privită ca o pagubă pentru strălucirile omileticii. Intr'o vreme când vorbitorii sunt mulţi, pe fel de fel de ogoare ale vieţii, e mai greu vorbirii să strălucească într'un singur ogor. Gustul lumii se supţiază, n'o mai poţi mulţămi cu orice. Ea aude şi pe unul şi pe altul şi este atunci mai pretenţioasă.

Cu toate acestea Frank Thomas s'a putut deosebi printre alţii. S'a ridicat peste calea mijlocie a predicii şi a făcut să se vorbească de el. A făcut cinste amvonului şi-l putem privi ca pe unul din acei prin care predica şi-a păstrat vrednicia de altădată. In ce priveşte plângerile din ziua de azi, că predica nu mai are puterea de odinioară, că vlaga ei s'a muiat, plângeri care în zilele noastre au fost aşternute şi în scris prin multe condeie, nici vorbă că acestea nu-l puteau atinge pe Frank Thomas. El era o dovadă de dimpotrivă, că predica îşi ţine încă treapta pe care o avea şi că ea stăpâneşte inimile, dacă este cine s'o mânuiască.

IV.

Frank Thomas ca conferenţiar.

Cine citeşte acum pe Frank Thomas, nu are aceeaşi întipărire în inimă ca atunci când îl auzia vorbind. Era mult mai cald şi mult mai uşor te câştiga atunci. Nu e de mirare. Aceasta e o gustare pe care o simţim faţă de mulţi. In vorbire, omul are mai multe mijloace de a câştiga inima decât în scris. Se înţelege, dacă are şi meşteşugul pentru aceasta, căci sunt unii care sunt mai meşteri la scris decât la vorbă. Dar dacă are omul meşteşugul acesta, ei, atunci vorbirea îţi dă mai multe mijloace

decât scrisul de a-ţi împărtăşi gândul altuia. Vorbirea e totdeauna mai vie, mai deadreptul, mai înţelegătoare cum să-l ia pe om, fiindcă-l vede de faţă. Frank Thomas avea meşteşugul acesta al vorbei. In cuvântul său, găseai ceeace omiletica numeşte *ungerea*, adecă dulceaţa care-ţi curge pe inimă din glasul său şi te câştigă. Era, cum spuneau Romanii: *fortiter in re, suaviter in modo*, adecă puternic în miezul lucrului, dar dulce în chipul de a-l înfăţişa.

Mai mulţi mi-au spus cum li s'a părut lor, că, la citit, nu se pare o tratare aşa de viguroasă şi că trece prea uşor peste unele chestiuni în sine foarte adânci.

Această apreciare nu este greşită. Dar trebue să facem o deosebire. Frank Thomas a fost două lucruri: a fost predicator şi conferenţiar. Conferenţa, se înţelege, are în sine ceva mai multă demonstrare, ştiinţă rece, mai multă umblare cu mintea încordată decât predica. Ea se îndreaptă mai mult către minte. Tratând însă chestiuni mari şi grele, chestiuni pline de controversă filozofică, în faţa marei mulţimi care venea să te asculte, se înţelege că trebuia să iei partea mai uşoară a lucrului, atât cât se putea urmări de toţi ascultătorii. Nu vorbeai la universitate pentru studenţi, nici într'un cerc ales cu oameni tot trecuţi prin şcoale înalte. Trebuia să-ţi scobori vorbirea la înţelegerea celor mulţi.

Frank Thomas trebuia să facă aşa. De aceea azi, dacă citeşti conferenţele de altădată, nu-ţi mai par o tratare atât de adâncă şi străbătătoare peste toate greutăţile. Aici trebue să vedem noi pricina pentru care conferenţele sale nu erau din aluatul cel mai fin.

Găsim în ele multă vorbă şi nu o încleştare îndestulătoare a chestiunii. Cu toate acestea nu trebue să zicem că aceasta este croiala tuturor conferenţelor. Sunt unele care ne fac această întipărire. Deci am putea spune numai că nu laturea de conferenţiar e cea mai strălucită a sa. Trebue să ştim însă că şi în ce priveşte conferenţele, dacă îl auziai

vorbind, ele îţi lăsau o mult mai puternică întipărire decât acum după citite.

Partea lui cea mai tare însă erau mai degrabă predicile. Aci, şi când îl citeşti azi, dai peste unele care te scutură sufleteşte şi te lasă pe gânduri.

O! ce material bogat de simţire creştinească este în ele şi ce frumos este înfăţişat şi cum îţi cuprinde inima! Sunt atâtea din predicele lui, cu care ne-am putea îndestula sufleteşte şi în ziua de azi şi chiar ar fi o bună treabă dacă le-ar scoate cineva la iveală.

Predicile se vede că au fost date în tipar mai aşa cum au fost rostite, pe când conferenţele pare că au fost prelucrate şi de aceea nu au totdeauna vioiciunea vorbei.

V.

Cum îl ştim pe Frank Thomas.

Dacă despre Frank Thomas s'au putut auzi vorbe care să nu preţuiască prea mult lucrul lui, pricina mai este şi aceia că, în întrebuinţarea lumii, nu s'au găsit atât predicile lui, cât alte lucrări, în croială de conferenţe şi date în tipar ca nişte tratate la îndemâna celor mulţi pentru apărarea adevărurilor religioase. Sunt o citire plăcută, dar aşa ca să poată fi înţelese şi de omul cu o învăţătură mijlocie.

Deci dacă mai cu seamă pe acestea le întâlneşti din condeiul lui Frank Thomas, de unde să-ţi faci o idee despre el ca predicator? Materialul curat omiletic îl întâlneşti mai greu. Chiar eu, când m'am apucat acum, scriind acest studiu, ca să cercetez din nou materialul pe care-l am despre el, găsesc mai cu seamă tratatele lui, cele care la obârşie au trebuit să fie conferenţe, dar mult mai puţin predicile lui. Deci dacă n'ar fi fost ca să-l fi auzit, l-aş fi cunoscut mai puţin ca predicator.

Din ce avem tradus la noi, nu este tradusă din el decât o singură predică, iar toate celelalte sunt

tratatele cele care au trebuit să fie conferenţe. Prin urmare, în ţara noastră, era greu să fie cunoscut sub înfăţişarea cea mai însemnată a sa, care a fost cea de predicator. Şi în *Revista Teologică* şi în *Păstorul Ortodox* din Piteşti şi în *Revista Idealistă*, Cornilescu n'a tradus decât ce a găsit la mine. Căci aici este locul s'o spun: cel care l-a făcut cunoscut la noi a fost scriitorul acestor rânduri. Dela locul meu de preot la biserica lui *Mihail Sturza* din Baden-Baden, m'am întors în 1909, cu câteva volume din Frank Thomas. Pe acestea le-am făcut cunoscute în Seminarul Central din Bucureşti, a cărui cârmuire mi s'a încredinţat ca director. Intre şcolarii mei era şi D. Cornilescu, care era foarte harnic şi, eşind din seminar, a tot muncit cu traducerea acestor materii, pe care le cunoscuse la mine şi pe care şi eu, însufleţit de ele, le făceam cunoscute. Era vremea cea bună a lui, până a nu se face sectant.

Aşa a ajuns Frank Thomas cunoscut între noi.

Tot Cornilescu a tradus o predică din Frank Thomas, pe care i-am dat-o eu s'o traducă, despre cufundarea *Titanicului*, marele vas plutitor peste Atlantic, care s'a înecat în 1912. Impreună cu alte bucăţi despre aceeaşi materie, date şi altora a fi traduse [una tradusă de Păr. *Dr. Gr. Cristescu* dela Sibiu], le-am tipărit, cu o întroducere de mine, în acelaş an 1912, sub numele de *Invăţăminte filozofice-morale din naufragiul «Titanicului»*.

In această cărticică, se află predica lui Frank Thomas şi e singura care e tipărită pe româneşte. Ea alcătuia un caeţel din colecţiunea săptămânală pe care o tipăria el sub numele de *La Bonne Nouvelle*. Pe fiecare săptămână, aveai câte o astfel de predică, rostită de el în Geneva. Dar pe când acestea erau răspândite mai puţin şi se găseau mai greu, scrierile lui Frank Thomas care-şi făcuseră drum mai mult erau tratatele.

Iată de ce cineva mai mult se poate rosti despre alte laturi ale lucrului lui Frank Thomas decât despre predicile lui.

Cu toate acestea, chiar dacă ai citit o singură predică, ajunge ca să cunoşti pe maestru. Este tot aşa ca şi cu predica arhimandritului *Vartolomei Măzăreanu* la pomenirea lui Ştefan cel Mare în 1770. Nu are decât această singură predică, pe care cititorii de azi s'o cunoască. Dar cu toate acestea îţi poţi face o judecată despre puterea lui de a pătrunde şi a mânui materia.

Citesc acuma din nou, în traducerea lui Cornilescu, predica lui Frank Thomas, cea tipărită în 1922 despre *Titanic*. Se cunoaşte mintea ascuţită care cârmueşte cuvântul cu meşteşug, ca să limpezească cutare sau cutare lature a chestiunii.

După ce vesteşte fapta de care e vorba, ca o întroducere, păşeşte la analiza ei şi o face din două puncte de vedere: pentru a arăta, pe de o parte, micimea omului, pe de altă parte, măreţia lui. Totul e tâlcuit la lumina înţelepciunii creştineşti, care iese bine dovedită, ca adevărata cârmă a vieţii, şi nenorocirea omului, dacă umblă cu alte cârme. Inima iese cu totul câştigată, din scuturarea pe care te face s'o simţi faţă de acea nenorocire, care a fost mai mare, tocmai din trufia omului, adecă nu numai din pricini oarbe, ci şi din slăbiciunile morale ale omului.

E o temeinică analiză aceea pe care Frank Thomas o face aci unei părţi din starea de suflet a societăţii noastre. Prin aceasta este el mare predicator.

La urma urmei, ce este a fi mare predicator? Nu este a fi mare meşter al cuvântului. Fără îndoială, este şi aceasta, ca o unealtă prin care scoţi la iveală puteri ale cugetării şi ale simţirii. Dar nu este aceasta singură. Nu eşti mare predicator numai fiindcă ai vorba uşoară. Prin aceasta poţi fi un priceput retor. Mare predicator eşti prin puterea de pătrundere, prin măestria cu care ştii să găseşti adevărul şi lumina în peatra seacă, în graiuri şi fapte în care altul nu poate descoperi ceva, pe care tu însă, dupăce ai descoperit grăuntele, ai îndemâ-

narea de a-l scoate la iveală printr'o vorbire măiastră şi fermecătoare, luminându-l, când dintr'o parte, când din alta.

Luaţi pe ori care din marii predicatori şi veţi descoperi această împlinire. Fiecare este şi cugetător şi cuvântător. Aşa este *Ilie Miniat*, aşa este Arhiepiscopul *Inochentie* al Odesei, ca să nu vorbim decât de ortodocşi.

Această condiţiune se găseşte împlinită şi la Frank Thomas. O găsim în predica pomenită. De aceea el este predicator mare.

Se găseşte şi în alte predici ale lui, pe care, din pricină că-l cunoaştem numai dintr'o lature, dacă-l cunoaştem şi dintr'aceea, suntem datori a-l face cunoscut şi din laturea predicării. Va trebui să alergăm tot la colecţiunea pomenită pentru a le descoperi.

Să nu ne fie de mirare că Frank Thomas a putut fi un puternic trâmbiţaş al Evangheliei şi totuşi mulţi n'au auzit de el. Oamenii nu sunt cunoscuţi totdeauna, în tot preţul lor, din însaşi vremea când grăiau. Azi Bossuet e socotit drept cel mai însemnat predicator din Biserica Romei în vremurile nouă. Cu toate acestea, în vremea lui, nu era preţuit chiar în felul acesta. Oameni de seamă din vremea aceea socoteau mai presus pe Bourdaloue.[1] Tot aşa, câţi au cunoscut pe *Charles Wagner* ca predicator! Mai mult în alte privinţe, şi cu toate acestea el are însemnătatea lui ca predicator. In această privinţă, el împărtăşeşte soarta lui Frank Thomas, sau, mai mai bine zis, Frank Thomas o împărtăşeşte pe a lui, fiindcă el a murit cu câţiva ani mai nainte de Frank Thomas.

---

[1] Vezi, Des Granges, *Histoire illustrée de la Littérature Francaise*, Paris 1926, ed. 10, pag. 398.

VI.

Alcătuirea predicilor lui Frank Thomas.

Despre Charles Wagner, un biograf al lui [1] spune că el nu întrebuinţează în predicile lui, croiala şi limba obişnuită pentru aceasta în Biserică. Tot aşa putem spune despre Frank Thomas. El intră în materie ca şi cum ar vorbi cu cunoscuţii. Pleacă dela vreun fapt cunoscut şi de acolo începe a depăna frumos şirul cuvântării, trecând cu judecată din cugetare în cugetare şi ajungând la dovedirea care îi trebuia. Nu are pentru aceasta împărţirile noastre obişnuite, ci predica curge una, dela început până la sfârşit. Cu toate acestea predica nu e fără rânduială. Ea merge din pas în pas, încât, la urma urmei, îi putem face noi împărţirea. Dar nu caută singur să facă aceasta, cum fac mulţi predicatori, mai cu seamă în Biserica Romei. El e ceva mai slobod în această privinţă, fiindcă predica lui e mai familiară, mai prietenească şi nu se simte legat de înţepeneli stilistice. Din această pricină, predica lui nu se înfăţişează cu ţinută solemnă, ci de multeori e o tratare frăţească şi foarte apropiată de inimă.

Dar aceasta să nu se ia în înţelesul că predica lui ar fi mai slab încheiată în armătura ei logică ori că ar fi numai ceva pentru gloată. Nu. Predica lui e strânsă în dovedire şi bine legată. Numai ca înfăţişare e mai în felul vorbirii omului. E lipsită de orice retorism şi prin aceasta e mai cu lipici şi merge drept la inimă.

Din pricina aceasta, el, şi ca materie, e mult deosebit de alţi predicatori. La dânsul nu găseşti predici pe Duminicile anului bisericesc, cu Dumineca II, III, IV după Rusalii, cum facem noi şi romano-catolicii şi încă şi mulţi protestanţi, ci pleacă dela un fapt, de multeori ceva petrecut proaspăt, şi-l tâl-

[1] Vezi *Die Religion in Geschichte u. Gegenwart*, vol. 5 la numele *Charles Wagner*.

cuieşte la lumina evangheliei. Aşa a făcut, de pildă, cu chestiunea cufundării *Titanicului*. Numai decât a găsit aici ceva cu care putea învăţa comunitatea lui. Greu găseşti lucrul acesta în predicile obişnuite. E o raritate în Biserica Romei că acelaş fapt al înecării *Titanicului* s'a putut bucura de o tratare în predică, ceeace a făcut Cardinalul *Pietro Maffi*, arhiepiscopul oraşului Pisa, la 26 Maiu 1912.

Frank Thomas aşa lucra. Când Papa Piu X a dat o enciclică, la 26 Maiu 1910, cu prilejul împlinirii a 300 de ani dela decretarea ca sfânt a lui *Carol Boromeul*, arhiepiscop al Milanului, în care enciclică Papa batjocorea pe întemeietorii reformei protestante, Frank Thomas numai decât a prins faptul şi a ţinut despre el o predică la 26 Iunie 1910 în Geneva, sub titlul: „Libertate. Adevăr. Dragoste".

Prin felul acesta de tratare, el aşează predica mult mai viu în însaşi curgerea vieţii de azi. A fost ca o turnare de picături creştineşti peste şirul zgomotos al vieţii noastre. Prin aceasta, a putut trezi luarea aminte a multora, care veneau şi-l ascultau. Şi dupăcum singur spune în predica pomenită, la el veneau să-l asculte şi mulţi catolici.

„Nu-mi este neştiut, spune el, că, printre ascultătorii dela Victoria Hall, şi-mi place să cred că şi printre cititorii cărticelelor *La Bonne Nouvelle*, sunt mulţi care ţin de religiunea catolică. Fără îndoială, ei s'ar mira şi cred că mi-ar lua în nume de rău, dacă n'aş zice nimic despre vestita enciclică. Fiind deprinşi să asculte pe predicatorul dela Victoria,[1] ba încă să-l audă spunând sus şi tare ceeace el crede că este adevărul, ei n'ar înţelege că el să tacă într'o asemenea împrejurare. Dar să fie pe pace. Gândul său nu este de a jigni pe nimenea, cu toate că, supunându-se cugetului său, strigă din toate puterile sale împotriva greşelilor sau neadevărurilor hotărât prea strigătoare" [din numita enciclică].

Din înseşi aceste cuvinte ale lui, spuse în pre-

[1] Adecă pe el însuşi. Nota traducătorului.

dică, se vede cum îşi agonisia el materia predicii. Judeca fapte ale zilei. Nu fapte mărunte, ci fapte răsunătoare. Lumea se deprinsese cu aceasta. Venea să-l asculte, poate că tocmai pentru asta sau şi din pricina asta. Predica lui nu cuprindea numai lucruri vechi, ci lucruri nouă, pe care însă le judeca după vechile cântare şi prin aceasta acele cântare erau mult mai bine înţelese.

Cu alte cuvinte, Frank Thomas a fost un predicator de o croială proprie şi originală. El nu a umblat pe drumurile bine aliniate ale omileticii ştiute, ci şi-a tras şi o brazdă a lui, fără a călca legile fireşti ale vorbirii, care trebuie să se găsească ori unde, chiar şi fără a învăţa omiletică sau retorică, fiindcă sunt fireşti. Dar găsea el că este mai bun tonul familiar, mai apropiat şi că desgheaţă inimile mai uşor. Şi socotim că este bine să se ştie că se poate vorbi şi aşa, că nu trebuie să ne vedem numai ca nişte trâmbiţaşi, care stăm pe înaltul unei stânci şi glăsuim măreţ către mulţimea care stă mută înaintea noastră, ci şi nişte prieteni şi sfătuitori blânzi, care grăim şi cum ne este vorba noastră obişnuită.

Dacă nu se poate face o regulă din aceasta şi dacă nu se poate spune că trebuie să răpim predicii solemnitatea ei, totuşi, deoarece pot fi comunităţi şi comunităţi creştineşti, biserici de mijloc şi biserici catedrale, şi deoarece mai numeroase sunt comunităţile cu oameni de mijloc şi cu biserici la fel, — par'că nu e o greşală să fie şi preoţi care să poată vorbi în tonul familiar şi prietenesc, care merge la inimă şi câştigă sufletele.

Frank Thomas trăia într'un centru ca Geneva şi putea vorbi în felul acesta. Şi a vorbit cu roadă bună. Dovadă că a găsit ascultare, până şi la străini. Deci se poate. Prin urmare să privim acest fel de înfăţişare ca o îmbogăţire a mijloacelor de vorbire pe care le avem şi putem spune că, prin aceasta, Frank Thomas, cu libertatea lui şi în felul acesta, a adăogat omileticii o zare nouă, afară de alte merite din care poate fi judecată propovedania lui.

VII.

Incheiere.

Am putea spune că am isprăvit ce aveam de spus despre el. Dar ajunge să ne oprim numai la atâta? La urma urmei, ce ştim despre el din câte am înşirat până aici? Eh! câteva trăsături generale, dar nu putem spune că-l ştim mai în de aproape. Căci deşi avem câteva bune lucrări ale sale date pe româneşte; deşi 4 reviste au fost în lucru pentru a ne da cugetările sale, totuşi, din predica sa, nu ştim multe. Şi din cele scrise în arătările din *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, se vede că colecţiunea de predici numită *La Bonne Nouvelle* cuprinde nu mai puţin de 8 volume de predici. Din acestea însă, nu e nimic pe româneşte. Urmează atunci că-l cunoaştem prea puţin ca predicator. Iată pentru ce, încheind acestea, ne gândim că nu e isprăvit ce am făcut cu el, scriind numai aceste zugrăviri aici, ci ar trebui să vie cineva care să ne dea din predicile lui. Aceasta cu atât mai mult, cu cât la noi, unde lumea nu e prea învăţată în cele religioase, se simte nevoie de cuvântări în tonul familiar, prin care predicatorul se simte mai aproape de credincioşii săi. Această frumoasă noutate trebuie preţuită, împreună cu meşteşugul său de a găsi teme vii de tratat înaintea credincioşilor. Prin urmare ar mai fi de făcut ceva: a culege din predicele lui materiale pentru a fi împărtăşite preoţilor şi credincioşilor noştri. Cuvintele mele trebuiesc privite numai ca o vestire, pentruca cineva să ducă lucrul acesta mai departe.

Intr'o vreme în care se vorbeşte de îmbolnăvirea predicii, iată unul la care boala nu s'a simţit. Căci predica lui a tras lumea la cuvântul său. De aceea trebuie să învăţăm a-l cunoaşte şi aceasta o vom face citind din cuvintele propovedaniei sale.

Bucureşti, 22 Octomvrie 1928.

ARHIM. SCRIBAN.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Dr. Miron Cristea: **Cuvântări şi Predici** [ale unui tinăr teolog mai târziu cleric român în ţară sub stăpânirea streină 1899—1909]. Preţul Lei 120.

Cartea cuprinde 68 de cuvântări şi predici şi un cuvânt de încheiere, ţinute de I. P. Sfinţitul nostru Patriarh şi Regent, între anii 1899—1909 cu deosebite prilejuri solemne.

O carte plină de probleme spirituale şi de atitudini de un impresionant eroism moral şi naţional, care dovedeşte şi minunatul dar de a grăi al Inaltului Arhipăstor al Bisericii noastre.

Cartea se cere citită cu răgaz şi studiată cu interesul cu care te apropii de o lucrare cu adevărat inspirată şi inspiratoare. *Prof. Dr. Gr. Cristescu.*

*

Protopresviterul Dr. Gh. Ciuhandu: **Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român.** [Preţul 100 Lei].

Părintele Ciuhandu, unul dintre cei mai competenţi şi mai eroici campioni ai bisericii noastre, în lupta dusă cu prilejul votării legii cultelor, un vechiu, iscusit şi neobosit cercetător de documente pentru susţinerea şi apărarea drepturilor bisericii noastre, ne prezintă un studiu impunător cu privire la patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român, atrăgând atenţia conducătorior statului nostru, asupra primejdiilor legate de calul troian al concordatului şi de legiferarea în chestia raportului dintre deosebitele culte, fără considerarea istoriei naţionale şi a martiriului milenar îndurat de biserica noastră strămoşească. Lucrarea merită să fie studiată. Concluziile ei sunt decizive.

*

Pr. C. Dron: **Valoarea actuală a canoanelor.** [Preţul 100 Lei].

Teza de doctorat în teologie a Părintelui Dron, cu titlul de mai sus, impune preocupărilor noastre o problemă de o deosebită importanţă, şi anume problema legitimităţii şi valabilităţii actuale a străvechilor norme fixate de sinoadele ecumenice, a canoanelor pentru conservarea şi afirmarea în instituţia sacră a bisericii a principiului de autoritate şi prin urmare, pentru garantarea disciplinii canonice atât de necesare azi, ca şi ieri. Autorul nu are pretenţia de a rezolva problema, ci numai pe aceea de a o

ține la suprafață și a contribui astfel prin actualizarea acestei probleme și prin trezirea interesului față de ea, la o grabnică deslegare a ei. Lucrarea nu sufere nici de lipsa aparatului științific, nici de aceia a clarității. O recomandăm cu toată căldura atențiunii și studiului preoților și profesorilor noștri de teologie.

*

Pr. C. Dron: **Idealul creștin și slujitorii lui.** [Prețul 50 Lei].

Lucrarea de care ne ocupăm cuprinde 2 articole de o respectabilă extensiune, cu caracter apologetic. Deslegarea suverană a multiplelor probleme sociale o dă Sf. Evanghelie. Slujitorii bisericii sunt chemați — „să-și itensifice lucrarea lor pastorală, reluând opera apostolilor și martirilor din primele secole". Sugestiunile salutare pe care ni le oferă autorul în acest studiu sunt o inspirație fecundă pentru activitatea religioasă și socială a slujitorilor bisericii noastre.

*

Preot. Iosif Trifa: **Mai lângă Domnul meu, mai lângă El** [Prețul 15 Lei] și **Corabia lui Noe** [Prețul 15 Lei]. Două noi cărți de evanghelizare ieșite din nepregetatele preocupări misionare ale entusiastului redactor al „Luminii Satelor" și inspiratului ctitor al „Oastei Domnului". Cărțile trebue să-și ia locul de cinste pe care-l merită de altfel toate lucrările Păr. Trifa, în biblioteca preoților noștri — dupăcum ele stau cu cinste și pe masa celor peste 15,000 de țărani cititori ai „Luminii Satelor".

*

Preot. N. Donos: **Tâlcuirea Rugăciunii Domnești** [Huși, fără arătare de preț].

In 8 cuvântări de o impresionantă limpezime și simplicitate, autorul, un harnic profesor de seminariu teologic, ne tâlcuește „Tatăl Nostru". Scopul urmărit de autor este acela de a da elevilor săi, care se deprind cu oratoria bisericească, un exemplu de cum pot proceda ca începători în ale predicii, dar scopul pare a fi fost depășit, deoarece lucrarea este o admirabilă interpretare care poate fi citită cu mare folos atât de preoții și profesorii noștri, cât și de popor. Atragem asupra ei luarea aminte a cititorilor noștri. Se poate comanda direct la autor la Seminarul teologic, Huși.

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

*

„Contribuțiuni la istoria bisericească din Ardeal", de *Matei Voileanu,* protopresbiter și asesor consistorial, Sibiu, 1928, editura autorului, fără indicația prețului.

Aproape octogenarul consilier arhiepiscopesc, păr. protopresbiter *Matei Voileanu* ţine să ne complecteze seria statisticelor despre biserica, preoţii şi credincioşii ortodocşi din Ardeal după marea desbinare a Românilor din Ardeal dela 1700. După broşura „Să se facă lumină", care ne dă datele arătate mai sus pentru anii 1760—62, în cea de faţă ne-o dă pe cea dela 1805, lăsându-ne să înţelegem printre rânduri, că nădăjduieşte să mai găsească vre-una care să ne arete situaţia dela moartea fericitului Moga (1845). Biserica unită, dela 1700 până la 1760 neîncetat a afirmat, că toţi Românii ardeleni au trecut la unire, părere pe cari mulţi uniţi o susţin şi azi, fiindcă poporul, minţit că nu s'a făcut nici o schimbare, nu s'a mişcat, decât cu mici escepţii. Păr. consilier scoate la iveală statistica episcopului Klein dela 1733, cea a lui Aron şi pe cea dela Viena din 1760—62 şi dela 1805, comparându-le între sine, fără a trage concluziile mari, ce se desprind, — lăsându-le din cunoscuta-i modestie pe seama vre-unui scriitor de istorie recunoscut. Şi în adevăr adunarea acestor statistici face mari servicii scriitorilor de monografii parohiale şi istoriei în general, arătându-ne cine şi câţi erau preoţi în parohiile ardelene pe acel timp (întâlnim tot nume, pe cari le crezi culese dela preoţii de azi!) şi arătându-ne pe unde alergau după hirotonire. Tocmai din acest motiv, credem că facem un bun serviciu, recomandându-o spre cumpărare oficiilor parohiale pentru biblioteca sau arhiva lor. Dar stăruinţa Sfinţiei Sale ne oferă totodată şi un admirabil isvor pentru Monografia şematică a Mitropoliei Ardelene, în care să găsim pe scurt istoricul fiecărei parohii, indicându-se şi numele preoţilor, cari s'au perindat prin ele, şi alcătuirea cărei monografii nu mai poate întârzia mult. *Pr. Gh. M.*

*

Voila vos bergers... Jesus devant la Science, *par Dr. Émile Vérut:* (Iată păstorii voştrii... Isus în faţa Ştiinţei) Pref. de L. *Bertrand,* Ed. Medicale Nobert Maloine Paris 1928. Pr. 12 fr. pag. 306.

Iată o gândită şi documentată operă apologetică, în care erudiţia se împleteşte admirabil cu inima şi ştiinţa se împacă cu credinţa.

— Un doctor după o practică medicală de 40 de ani, pune din nou *problema personalităţii Mântuitorului* nostru Isus Hristos *în faţa raţionaliştilor* şi o rezolvă în lumina ultimelor cercetări şi dovezi pozitive ale ştiinţei medicale. Cartea are o prefaţă de academicianul L. Bertrand, o întroducere şi două părţi: tactica şi tezele raţionaliştilor şi minunile evanghelice, soluţia pozitivă, ştiinţifică — faţă de problema personalităţii Mântuitorului Hristos.

In *introducere* autorul pune întrebarea: *cine a fost Isus?* A fost Dumnezeu, cum cred creştinii, sau om, cum pretind raţionaliştii? In alternativa a doua, a fost Isus un simplu drept, sau cel mai mare, dintre oameni?

Voltaire pretindea că Isus a fost „un drept plăcut lui Dumnezeu", *Renan* că „între fiii oamenilor nimeni nu s'a născut mai mare decât Isus", *Iules Soury* îl considera „pa-„ralitic general", raţionaliştii moderni abatele *Loisy* şi iezuitul *Tyrrell* i-au negat chiar realitatea istorică, *Binet-Sauglé* l-a tratat ca „nebun religios" şi în sfârşit *H. Barbusse* a făcut din el „promontorul comunismului".

In *partea întâi*, autorul expune tezele raţionaliste amintite, le face examenul critic şi dovedeşte prin texte evanghelice şi date ştiinţifice, că sunt antiştiinţifice şi absurde, în desacord cu mărturisirile Evangheliilor canonice şi îmbibate de „rea credinţă manifestată", iar autorii lor sunt mistificatori şi batjocoritori, ignoranţi şi monomani păstori ai unei turme vrednice de plâns. Aceste teze apoi se mai lovesc de o mare piatră de poticneală: nu pot explica răspândirea creştinismului în lume. — Oricine voeşte să atace problema personalităţii lui Isus, trebue să se razime pe textele autentice ale evangheliilor canonice, cari evidenţiază în mod clar şi precis divinitatea Mântuitorului Hristos. Dar pe cum textul evanghelic nu sprijineşte teza raţionalistă, nici ştiinţa nu-i vine în ajutor, pentrucă zice autorul: «*Ştiinţa nu furnizează nici un argument raţionaliştilor*».

In *partea a doua* autorul expune şi tâlcueşte faţă în faţă cu ştiinţa medicală, *minunile evanghelice*. Minunile lui Isus nu sunt nici sugestiuni persuasive sau imperative, nici halucinaţii, ci sunt „realităţi", acte supraraţionale, din punct de vedere ştiinţific inexplicabile. Ele sunt „loviturile de graţie" cari strivesc tezele raţionaliste, pentrucă numai prin ele se explică şi *justifică răspândirea creştinismului prin Apostoli. a) Vindecările* (leproşii, îndrăcitul din Gadara, copilul lunatec, femeia cu duhul neputinţei, orbii, slăbănogii, omul cu idropică, omul cu mâna uscată, surdomutul, bolnavii vindecaţi dela distanţă, învierile, vindecarea orbului din naştere, a soacrei lui Petru şi a femeii ce era în curgerea sângelui) şi *b) apariţiunile lui Isus* au făcut lucruri imposibile unui om, prin urmare El *a fost mai mult decât om*.

Sunt importante şi interesante *apendicele* dela fiecare teză, în cari autorul nostru citează părţi alese din lucrările autorilor raţionalişti, pentru a le combate, prin ceeace completează critica acestor teorii eronate, — precum şi capitolul despre *teomanie*, simptomele nebuniei religioase,

despre *generațiunea spontanee și transformism (antiștiință), principiul «cauzelor finale»* pentru existența lui Dumnezeu susținut și demonstrat prin știință de dl prof. univ. *Paulescu* dela București, citat de autor, în fine corectitatea, abilitatea și spiritul de selecționare isteață a textelor evanghelice dovedite de autor.

In orice caz avem în față un „studiu foarte serios și foarte solid", eșit din „vasta erudiție a autorului, din abondența și siguranța informațiunilor sale, cum și din supleța și subtilitatea criticei sale" [L. Bertrand], — o luminoasă, largă și binevenită contribuțiune la problema personalității lui Hristos Domnul nostru.

Autorul, dupăcum singur afirmă, și-a supus argumentația medicală unui distins profesor, membru al Academiei franceze de medicină și a clinicei franceze [poate chiar L. Bertrand], iar din punct de vedere teologic e recunoscută ireproșabilă.

Pentru noi impresia ultimă a fost credința și convingerea departe de orice îndoială sau nesiguranță. Autorul a argumentat prin textele alese ale evangheliilor canonice și prin dovezile pozitive ale științei medicale că, „rațiunile prin cari s'a impus creștinismul, nu și-au pierdut nimic din valoarea lor primitivă" și că Religiunea și Știința pot sta, fără ceartă și fără compromis alăturea, în acord perfect și deplină armonie.

Deci Mântuitorul Hristos, pus în fața tribunalului științei medicale contimporane, trăește neatins de cinismul raționaliștilor atei; ieri și azi și 'n veci rămâne acelaș: Om desăvârșit și Dumnezeu adevărat, precum îl știm și cunoaștem din viața și din doctrina noastră creștină ortodoxă.

Pr. Ier. Felea.

CRONICĂ.

INTERNĂ.

Sfințirea Schitului și inaugurarea sanatorului preoțesc dela Păltiniș. Sfântul lăcaș pentru preamărirea lui Dumnezeu, ascuns în brădetul întunecat al Păltinișului și impunătorul Sanator, scos mai la lumină, în ziua Schimbării la față din a. cr. a cerut și a primit sfințire de sus prin mâna binecuvântată a I. P. S. nostru Părinte Mitropolit *Nicolae,* în fața A. S. R. Principele Regent Nicolae, a 5 miniștri și a unui număros public, alcătuit din oameni din clasa cultă și din popor, venit din satele dimprejur.

Rară zi de bucurie și de sărbătoare!

După săvârşirea slujbei religioase, I. P. S. Sa Mitropolitul *Nicolae* rosteşte cuvântarea următoare:

Alteţă Regală,
Domnilor Miniştri,
Domnilor Generali,
Stimate Doamne,
Stimaţi Domni,
Iubiţii mei fii sufleteşti,

Cu sfială iau cuvântul aici în mijlocul naturii, de teamă să nu tulbur, prin cuvintele mele, solemna, dar în acelaş timp atât de elocventa ei tăcere.

Ii cer totuşi îngăduinţa pentru ca în ziua solemnităţii de astăzi să-i fac mărturisirea că, pentru iubirea curată faţă de frumseţile ei, am aşezat aici, pe acestă coastă a munţilor noştri, instituţiunea asupra căreia am cerut darul şi binecuvântarea Ziditorului a toate.

Iubirea de natură — frumos şi înălţător simţământ — pentru mine n'a izvorât dintr'un studiu de specialitate al puterilor şi fenomenelor ei, ci e un dar pe care mi l-a coborât în suflet credinţa religioasă.

Ea, credinţa, m'a învăţat să privesc natura ca pe o făptură a lui Dumnezeu, ca pe o minune a înţelepciunii şi atotputinţei Creatorului.

In această lumină a credinţii privind natura, contactul cu ea, cu minunăţăţile ei pe cari cu atâta dărnicie le-a risipit Făcătorul pe întinsul scumpei noastre Românii, te răsplăteşte cu neîntrecute binefaceri pentru sănătatea trupului, pentru veselia şi înălţarea sufletului.

In afară de mângăerile credinţii, rezultând din contactul cu Divinitatea, cu greu cred să existe simţeminte atât de curate şi desinteresate ca acelea pe cari ţi le trezeşte în suflet contemplaţia misterelor din marele templu al naturii.

Ea îţi cheamă gândurile spre culmi înalte de unde întrezăreşti Infinitul şi Veşnicia; ea îţi purifică simţirea, îţi înseninează cugetul, te învaţă să respectezi legile firii, îţi umple sufletul de armonie şi-ţi revarsă în inimă simţeminte de veselie şi bucurie cari înviorează şi înalţă.

Traiul în mijlocul frumuseţilor naturii îi face pe oameni mai buni, îi face să-şi deschidă unul altuia inimile, să-şi descopere însuşirile şi să-şi înfrăţească cugetele.

Şi nu-ţi poţi iubi numai în abstract Ţara ta, ci trebue să-i dai acestei iubiri un cuprins concret, rezultând din cunoaşterea frumseţilor ei, a câmpiilor ei dătătoare de hrană şi a munţilor ei salvatori prin adăpostul pe care în vremuri de bejenie l-au dat neamului nostru veacuri dearândul.

Aceste idei şi îndemnuri ar trebui propoveduite în şcolile de toate categoriile tineretului nostru; prin scrieri şi conferinţe intelectualilor noştri, apăsaţi de multele griji ale vieţii zbuciumate de astăzi.

Şi dacă evadând, măcar din când în când, din cluburile politice, bărbaţii noştri de stat ar lua contact în mijlocul binecuvântatei armonii a naturii, cred că ne-ar fi dat să vedem sălăşluindu-se mai multă armonie şi mai românească împrumutată bunăvoinţă în raporturile vieţii publice.

Aceste gânduri m'au călăuzit când am luat hotărârea să înfiinţez în apropierea centrului mitropoliei noastre ardelene, în munţii aceştia deasupra istoricei comune Răşinari, Schitul „Păltiniş" şi căminul preoţesc în legătură cu el.

Am vrut să dau preoţilor mei, dar şi altor intelectuali putinţa ca, trecând în pios pelerinaj pe lângă mormântul marelui nostru ierarh Andrei Şaguna, să găsească aici în munte un loc de schimbare la faţă, la faţa sufletului, un cămin de înviorare a puterilor trupeşti şi sufleteşti, ca — cu faţa strălucind de lumina Taborului, să se întoarcă înoiţi în mijlocul poporului.

In acest scop, deşi păstor şi eu, peste o turmă cuvântătoare, nu m'am mulţumit să întocmesc numai tradiţionalele aranjamente de stână la munte, ci — îndemnat de frumuseţile naturii, — m'am străduit să întemeiez o operă de cultură, dând şi în acest chip dovada cum biserica noastră înţelege să facă sinteza între aceşti doi factori: natura şi cultura.

Sunt mulţumitor tuturor acelora cari mi-au dat marinimosul lor sprijin, să îndeplinesc această operă. [Mulţumeşte celorce au ajutat la înfăptuirea acestei minunate opere, care ne face fală şi bisericii şi neamului, şi mulţumeşte celorce au asistat, încheind]:

Incheindu-mi cuvântul în bucuria acestor stropi de ploaie pe care să o trimită Domnul cât mai bogată şi mai rodnică pe însetatele noastre câmpii, Lui, Ziditorului şi Binefăcătorului nostru Ii închin acest aşezământ şi-L rog cu smerenie să-l ocrotească de toată reaua întâmplare, binecuvântând întrările şi ieşirile celor ce vor sta într'însul.

Făcând să răsune frumoşii noştri munţi de tainicul zvon al clopotelor, chemăm ciobanii dela stână la rugă împreună cu păstorii duhovniceşti ai satelor noastre, şi'n această zi, a Schimbării la faţă, rugăm pe Tatăl cel ceresc să coboare statornic în acest lăcaş lumina Taborului.

Frumoasei vorbiri a I. P. S. Sale i-a urmat cuvântul de felicitare al Inaltului guvern, adus de dl ministru al justiţiei *Stelian Popescu,* la adresa I. P. S. nostru părinte,

dorindu-i să înfăptuiască multe opere de sănătate sufletească şi trupească, spunându-i că privirile ţării sunt îndreptate spre I. P. S. Sa, — ca spre un vrednic conducător. Iar la masă, A. S. R., apreciind binefacerile, ce vor rezulta după această casă de odihnă şi prin influinţa sănătoasă a bisericii, doreşte ca prin munca bisericii să se facă schimbarea la faţă a sufletului nostru românesc.

La coborâre în Răşinari, lângă mormântul lui Şaguna, s'a înălţat o doxologie şi o rugăciune pentru odihna sufletului marelui Arhiereu, la care A. S. R. a îngenunchiat împreună cu înalţii oaspeţi şi cu mulţimea cea mare de popor.

Rugăm şi noi pe I. P. S. nostru Părinte să binevoiască a primi expresiunea urărilor noastre: Dumnezeu să-I hărăziască îndelungare de zile şi în cursul lor multe bucurii, cum a fost cea dela Schimbarea la faţă.

*

Invăţământul religios în şcoalele secundare. La Ministerul Instrucţiuni se întruneşte în zilele acestea comisia pentru stabilirea programei de materii pentru liceu. Nu ştim ce soarte va avea religia. După proiectul Sf. Sinod şi al Comisiei profesorilor nu putem nădăjdui o simţitoare îmbunătăţire a acestui învăţământ. Când gimnasticei, botezate: educaţia fizică, i se rezervă *4 ore* de clasă la săptămână, la cari impulsivitatea spre joc şi încurajarea spre sport a societăţilor şi a societăţii mai adaugă cel puţin 12 la săptămână, credem că pentru sănătatea sufletului, mult mai rău zdruncinată decât a trupului, cu tot dreptul se pot cere 2 ore de clasă la săptămână. Iar din programul celorlalte materii să se scoată toate acele *teorii*, deci nu ştiinţa, pe cari profesorii fără prevedere şi scrupul moral, le speculează împotriva religiei. Iar proiectelor de programă pentru religie să li se aducă îmbunătăţirile, reclamate de consideraţii de pedagogie practică.

*

EXTERNĂ.

Se zăreşte pacea perpetuă? La 27 August 1928 în sala Orologiului din Paris 16 state mari au iscălit *pactul Kellog*, menit să desfiinţeze răsboiul.

Iată pactul la care a aderat şi România:

Articolul I. — Inaltele părţi contractante declară solemn, în numele popoarelor lor respective, că condamnă recurgerea la răsboi pentru aranjarea controverselor internaţionale şi că renunţă la el socotit ca instrument de politică naţională în relaţiunile lor mutuale.

Articolul II. — Inaltele părţi contractante recunosc, că regularea sau soluţionarea tuturor diferendelor sau con-

flictelor, de orce natură şi de orce origine ar fi, care ar putea să se ivească între ele, nu va trebui căutată niciodată decât prin mijloacele pacifice.

Articolul III. — Prezentul tratat va fi ratificat de înaltele părţi contractante conform prevederilor constituţiunilor lor respective, şi el va începe să aibă efect contra lor îndată ce diversele instrumente de ratificare vor fi depuse.

O desfiinţare a răsboiului? Nici ministrul de externe al Statelor-Unite şi autor al pactului, ce face furori, dl Frank B. Kellog nu-şi face iluzii. Statele-Unite au câştigat o nouă biruinţă în politica mondială, chiar dacă pactul ne trece pe dinainte numai feeria unui vis.

Dela sângele mucenicilor creştini pentru pacea a toată lumea şi până la această semnare, ce lungă cale prin valea plângerii! Şi încă n'am ajuns la pacea internă, la pacea din sufletul omului, fără care pactul Kellog rămâne numai un petec de hârtie. Şcoala, biserica şi presa numai vor fi în stare să aducă pacea perpetuă.

Totuşi am fi câştigat mult, dacă pactul iscălit în Sala Orologiului cu atâta fast ar îndruma spre pace cele trei instituţii mondiale, de care aminteam.

*

Tot cei vechi! „Sfântul părinte dela Roma, capul creştinătăţii", cum ne spune „Vestitorul" bisericii unite dela Oradea, — nu poate durmi de grija împăcării bisericeşti, pornite din altă tabără şi pe altă cale decât cea dela Roma. La 8 Septemvrie c. a grăit din nou popoarelor catolice din lume (catolice în adevăr, ori romano- şi greco-catolice?), „ocupându-se cu un nou mijloc de apropiere a sufletelor creştine desbinate, care mijloc este: *Institutul Oriental* dela Roma.

Nouă nu ne-a trimis enciclica, de aceea ne folosim numai de resumatul pe care ni-l dă „Vestitorul". Papa „constată cu durere, că desbinarea ce s'a produs în trecut şi mai durează şi astăzi, este în mare parte consecinţa *necesară* a necunoaşterii şi dispreţuirii împrumutate a popoarelor precum şi a prejudiciilor urmate de o îndelungată înstrăinare a inimilor" şi „arată ce au făcut papii în toate timpurile pentru înlăturarea acestor piedeci, pentru cunoaşterea şi iubirea mai apropiată a Orientalilor". Aminteşte de „cinstea" dată lui Ciril şi Metodiu, de discuţiile „binevoitoare" dela Bari, Lyon şi Florenţa, de opera unor savanţi catolici pentru „desvelirea" lucrurilor orientale, de colegiile şi seminarele zidite pentru Orientali şi bursele acordate nenumăraţilor studenţi din Răsărit şi de „străduinţele ce le-au depus pentru înţelegerea şi cucerirea Orientalilor prin

adevăr şi iubire, Grigorie al 16-lea" şi alţii, până la „Benedict al 15-lea, întemeetorul Congregaţiei orientale şi al Institutului Oriental", pe care-l recomandă atenţiunii deosebite a episcopilor din lume. „Indeamnă în termini foarte insistenţi, ca să trimită tineri la acest celebru Institut, din fiecare dieceză măcar unul, pentruca la fiecare Seminar să fie un profesor apt a preda cu competenţă studiile orientale, cum sunt dogmatica orientală, liturgica, dreptul canonic, istoria şi limbile orientale. Acestea toate în vederea cât mai exactei cunoaşteri şi mai strânsei apropieri de popoarele orientale, pe cari sf. Părinte le iubeşte sincer şi doreşte arzător *întoarcerea lor la unicul staul al lui Hristos. Indeamnă şi* **provoacă** *pe episcopi să ia parte la opera de apropiere a Orientalilor, nu numai cu dorinţa, ci şi cu fapta, din răsputeri ca să putem saluta cât mai în grabă revenirea la străbuna unire cu biserica Romei nu a unora numai, ci a majorităţii* Grecilor, Slavilor, Românilor şi a altor neamuri orientale, până acum despărţite". Confratele dela Orade adaugă şi un comentar cu sentimente amestecate: „Sf. Părinte ne aminteşte şi pe noi (Românii), doreşte ca şi noi să facem parte din acei fericiţi, cari se află în marea familie a Bisericii lui Hristos" (fiindcă noi Românii, adecă ortodocşii, nu facem parte!); Şi încă un adaos: „ştiu, că dorinţa sfântă a Papiii va fi zeflemisită şi batjocorită de unii matadori (ce urban!) ai neunirii, străini de marile aspiraţii ale neamului nostru".

A, nu, illustrissime; află, că noi nu ridiculizăm pe nimeni, dacă nu este purtător de ridicol. Dorinţa împăcării bisericilor o dorim şi noi, poate mult mai fierbinte, decât sfântul dv. dela Roma. Acest ideal îl urmăreşte biserica noastră dela 1054 şi se va ruga totdeauna „pentru împreunarea credinţii" adecă reunirei bisericilor. Aprobăm, că necunoaşterea şi dispreţul Occtdentalilor a provocat prejudicii la Orientali, cari au răspuns cu aceleaş sentimente. Dar nu aprobăm falşificări de date istorice. Intâi: nu biserica Romei este mama bisericilor creştine şi nici cea mai credincioasă testamentului Domnului: „Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, şi *învăţându-le să păzească* **toate,** *câte v'am poruncit eu vouă»*. Deci o împăcare nu se poate face până când Orientalilor, cari au rămas strict în spiritul Evangheliei Domnului şi al tradiţiei sfinte, li se cere *capitulare.* A doua, să se recunoască faptul, că desbinarea dela 1054 este actul lui Humbertus, marele îngâmfat şi dispreţuitor al Orientalilor, cari atunci, cum fac „uniţii" noştri şi acum, erau confundaţi intenţionat cu Grecii; să se recunoască, deci greşala, că biserica romană s'a depărtat de noi cu afurisanie. Că inovaţiile întroduse după sinoadele

ecumenice nu au temei şi le vor abandona, iar sfântul părinte dela Roma se va mulţumi numai cu rangul, să zicem, de „primus inter pares". „Geniul neamului" nostru, care caută şi iubeşte pacea, nu cere să trimitem tineri la Institutul Oriental, fiindcă e sătul de cei trimişi la „Propaganda fide". Noi v'am recomandà să cetiţi şi să puneţi în mâna tinerimii dv. «*Procanonul*» lui Petru Maior, care n'a fost ortodox, ca să vedeţi încătrău ne duce geniul neamului.

Altcum, lăsaţi-ne să credem, că noua enciclică a Papei vrea să retuşeze deprimanta impresie, pe care a făcut-o în toată lumea, dar mai ales în lumea romano-catolică, circulara «*Mortalium animos*», şi încearcă să zădărnicească şi cu ea un lucru pornit pe drum bun, dar din alt staul, şi pentru care lucru sunt şi mulţi credincioşi de ai sfântului Părinte.

Enciclica ultimă a Papei, pentru noi nu e prilej de bucurie. Ea ne spune un singur lucru: că «*Dang nach Osten*» s'a mutat ceva mai la sud. Şi nu numai de-acuma

Pr. Gh. Maior.

*

„Cavalerii Păcii". Societatea „Cavalerii Păcii" îmbrăţişează o ceată de bărbaţi însufleţiţi pentru idea păcii. Ea este de origine franceză. Dupăce toate adunările internaţionale şi le-a ţinut până acum pe pământ francez, în anul acesta au fixat locul de întrunire în Germania. Ce va să zică această schimbare va înţelege oricare cetitor.

Programa a fost aceea a unităţii spirituale, o nizuinţă, care în mare măsură este caracteristică pentru această societate, ba mai mult, ea este sâmburele esenţial al ei. Societatea „Chavaliers de la paix" s'a născut din cel mai profund sentiment de datorinţă faţă de Dumnezeu; pulsul mişcării este un sentiment curat individual, care precum zice psihologia de azi îşi are rădăcinile în domeniul iraţional. In aceasta se deosebeşte de alte mişcări pentru pace, cari urmăresc un scop real şi raţional. Cele mai multe — având un scop conştient pacific — sunt legate în mod necesar de politică. Aceasta le dă putere de desvoltare. «*C. P.*» *doreşte să aducă pe oameni de diferite limbi* şi lege la un contact personal, la o comunitate intimă în acest „Iraţional". Prin aceasta şi-a îndeplinit datorinţa.

Acum să trecem la programa desfăşurată în şedinţa din anul acesta.

Foarte pe larg s'au tratat condiţiile în cari s'a născut această societate. S'a vorbit despre viaţa cavalerilor cruciaţi în familie, şcoală şi biserică; din care în mod firesc avea să rezulte ţinuta membrilor acestei societăţi.

Grea ciocnire de păreri a fost la desbaterea problemelor sociale. S'au format două tabere. Unii considerau problemele certelor economice întemeiate în mod psihologic; ceilalţi se arătau conştienţi de puterea capitalismului, căruia i-au declarat războiu. A fost caracteristic, că îndeosebi francezii se arătau neînţelegători faţă de puterea capitalului ca un fapt obiectiv, şi faţă de indignarea muncitorilor ca o nizuinţă după dreptate. Cine cunoaşte economia politică franceză, care în mare măsură mai poartă încă un caracter agrar, deci nu simte în mod arzător nevoile statului industrial [proletariatul, problema chiriilor] — acela va înţelege acest lucru.

Această divergenţă de păreri a dat motiv multor germani să tragă concluzia că o mişcare curat internă, aşa zicând metafizică, nu este posibilă, cum eschis este a întemeia o activitate politică pe sentimente curat spirituale.

Noi însă dorim acestei societăţi ca în lumea aceasta cam lipsită de o profundă viaţă internă, să-şi păstreze caracterul său original, să renunţe la orice politică şi să rămână la izvorul iraţional al vieţii sufleteşti. **Dr. N. T.**

Note şi informaţii.

Dupăce şi-a înzestrat eparhia cu o mulţime de instituţii culturale şi de binefacere, entuziastul şi neobositul episcop al Orăzii, P. S. Roman Ciorogariu, e învitat de frumosul gând de a zidì şi o mănăstire în cuprinsul eparhiei P S. Sale. Acest sfânt locaş se va ridica într'o poiană frumoasă împrejmuită de pădure de fag, aproape de satul Călugări din Biharia, unde după vorba bătrânilor a mai fost odată mănăstire. Locul este cu atât mai potrivit, cu cât frumuseţii lui i se adaogă şi binecuvântarea unui izvor cu putere tămăduitoare.

Pentru realizarea izbăvitorului gând, Prea Sfinţitul episcop Roman a dat de curând o circulară îndemnând pe credincioşi să-şi dea obolul, pentruca locaşul de închinare să se poată înălţa cât mai curând spre fericirea oamenilor şi mărirea lui Dumnezeu.

Apelul Prea sfinţitului Roman este atât de frumos şi de emoţionant, încât suntem siguri că va găsi cel mai rodnic răsunet în sufletele celorce iubesc „buna podoabă" a casei lui Dumnezeu.

Noua mănăstire va fi un simbol de mulţumire adusă Celui Preaînalt, că ne-a ajutat să „lăcuim împreună" — şi

în acelaş timp un simbol pentru duşmani, că şi la graniţa de vest veghiază credinţa străbună.

Tocmai de aceea, monumentul se cade să se ridice din jertfa tuturor fiilor Ţării. Dăruirile de bună voie se vor trimite Consiliului eparhial ortodox al Orăzii Mari.

*

Eruditul profesor Gheorghe Ib. *Barton*, propunătorul limbelor semitice la universitatea din Pennsylvania şi totodată director al şcoalei americane din Bagdad, înfiinţată pentru explorarea Orientului, a trimis „Societăţii de Istorie" din America un raport vast despre noile descoperiri arheologice, ce s'au făcut la Babred-Dra situată la 500 urme peste nivelul *mării moarte*, din cari se poate cunoaşte şi deduce, că locul acesta a fost părăsit cam în acelaş timp, în care conform tradiţiunei biblice a urmat devastarea şi nimicirea totală a oraşelor *Sodoma* şi *Gomora* de odinioară. O expediţie sub conducerea lui Iosif *Kyle* a descoperit acolo un loc fortificat, care a fost zidit la marginea unei stânci, de unde se deschidea o vedere peste o prăpastie spre sud. Din mărfurile de olărie, cari s'au aflat în aceasta cetate, se dă cu socoteala, că colonizarea acestor locuri a fost începută cam cu 2800 ani înainte de Hristos, şi terminată cu o mie de ani mai târziu, adecă pe la anul 1800 înainte de Hristos. S'a dat de indicii, după cari pe teritoriul acoperit de marea moartă au existat cândva de fapt oraşe înfloritoare.

*

In Tipografia diecezană din Oradea apare de curând *Biblioteca Bunului Creştin*. In „Cuvânt înainte" din prima cărticică a Bibliotecii, P. S. S. episcopul *Roman* al Orăzii arată că în urma propagandei nenorocite de a înstrăina poporul dela legea strămoşească, s'a dat fiinţă acestei nouă biblioteci, cu gândul de-a face lumină asupra dreptei credinţe, atăcată de duşmanii ei, urmaţi de cei slabi de înger. Din publicaţiile bibliotecii care cheamă la mântuire, au apărut până acum trei numere şi adecă:

Nr. 1. *Care este botezul cel adevărat?* de Cornel Magieru, preot misionar eparhial, preţul 3 Lei;

Nr. 2. *Cinstiţi sfintele icoane şi sf. cruce!* de acelaş, preţul 3 Lei;

Nr. 3. *Cine sânt pocăiţii»?* de George Popa, fost predicator pocăit; preţul 3 Lei. Broşură interesantă, care desvăleşte însuşiri şi apucături baptiste.

De vânzare la librăria Arhidiecezană, Sibiu.

*

O nouă lege rusească vrea să supună la rezerve silite şi cultul divin particular. Opreşte sub cele mai groaznice pedepse orice întruniri cu caracter religios, biblioteci sau săli de lectură religioasă. Toate obiectele de cult se declară proprietate naţională şi se *împrumută* numai societăţilor religioase proprietare. Săvârşirea cultului divin în spitale sau alte localuri publice este interzisă şi pentru cei grav bolnavi numai cu rugări speciale se admite.

Biserica germană luterană din Moscova a fost închisă de către Soviete pe motivul, că lăcaşul sfânt împiedecă ridicarea unei clădiri pentru scopuri tehnice ştiinţifice. — Secţia evreiască a partidului comunist din Rusia vrea să confişte sinagogile; Comunităţile se opun fără rezultat. In Coresten au aşezat în locul sicriului legii tabloul lui Lenin, în Progrenitşe au transformat Sinagoga în Cinematograf, în Radomial au aranjat petrecere cu dans în sinagogă.

*

„Casca de oţel" în Berlin şi în alte centre face apel la membrii săi să ia parte activă la alegerile în corporaţiunile comunei bisericeşti. Pe calea aceasta se va crea o majoritate „care va face rodnică *biserica* pentru naţiunea germană". Asigurarea unei educaţii creştineşti pentru tineret se mai poate face numai din partea bisericii, căci statul de azi în privinţa aceasta nu mai face nimic; iar dacă biserica va primì dreptul să se îngrijească de educaţia religioasă a tineretului, ea va putea stăpâni şi şcoala sau cel puţin învăţământul religios, care este inima educaţiei tineretului.

*

Intr'un interwiew dat la 1 Iulie 1925, dl Ministru Lapedatu a declarat între altele:

„Statul a secularizat averile enorme ale Bisericii ortodoxe şi nu trebue să fie o apropiere între salarizarea clerului ortodox şi a celorlalte confesiuni, cari dispun după voe de averi colosale şi cari nu pot avea aceleaşi pretenţii.

„Aşa dar pentru a nu fi în inferioritate faţă de celelalte confesiuni şi secte, clerul ortodox are datorii faţă de generaţiile viitoare şi trebue să ceară răsplata pe care o merită, care în orice caz trebue să fie mai bună de cum a fost".

Dl Ministru Lăpedatu [Alexandru] îşi mai aduce aminte de aceste declaraţii, cari obligă...?

*

Biserica Incoronării, dela Alba-Iulia, a ajuns într'un hal care a stârnit — şi cu drept cuvânt — o adevărată furtună în presă.

Noi avem o simplă întrebare: Cine este stăpânul acestei biserici? Stăpânul chemat să ne scape odată de această ruşine fără păreche? Catedrala din cetatea lui Mihaiu Viteazul este simbolul veciniciei izbânzii noastre. Vrem să facem din ea, prin nepăsarea noastră, un simbol al monumentalei noastre netrebnicii?

*

S'a terminat, după trei ani şi jumătate de muncă, în „Cetatea celor trei fluvii" în domnul „Sf. Ştefan" [Bavaria] orga cea mai gigantică din lume.

Orga aceasta, e împărţită în 5 orgi, pe care le poate suna simultan unul şi acelaş organist. Are 208 registre şi un total de 16.500 de ţevi, sau tuburi.

Tubul cel mai mare are o înălţime de 11 m. Acest rege al instrumentelor a fost binecuvântat de către Episcopul din Passavia, în faţa unui mare număr de organişti veniţi din Bavaria şi Austria, cari l-au încercat rând pe rând, rămânând uimiţi de maiestatea lui.

*

Numeroşi cetitori ni s'au plâns de greutatea cu care pot ajunge la procurarea unei cărţi bune de cuprins religios-moral. Nu fiindcă n'ar exista asemenea cărţi în literatura românească, ci fiindcă desfacerea acestora nu este organizată. Cetitorul chiar când aude de-o carte bună, nu ştie de unde să şi-o cumpere, ori chiar dacă ştie, librarul nu totdeauna e aşa de conştienţios, ca să-şi servească clienţii după cuviinţă.

Este datoria Bisericii să intreprindă această operă de o necesitate incontestabilă: organizarea desfacerii cărţii.

In Ardeal acest postulat este realizat măcar în parte Ar trebuì însă realizat pe ţară şi anume prin înfiinţarea librăriilor eparhiale cari să fie înzestrate cu tot ce se tipăreşte în domeniul literaturii religioase-morale, plus literatura frumoasă, neviciată şi neviciantă.

In felul acesta cititorul ar ajunge sigur şi uşor la cartea cea bună, care altfel se perde prin librăriile noastre existente printre „Băetanele" importate sau printre maculatura în fascicole, cu care tineretul nostru îşi otrăveşte sufletul.

Biserica ar putea avea două câştiguri: cel sufletesc al credincioşilor, şi cel material. Acesta pus, fireşte, totdeauna, în slujba celui dintâi.

*

Scaunul pontifical roman doreşte cu orice să i se recunoască rolul de mare putere politică [stat aparte]. Mai ales după răsboiul cel mare a căutat prin fel de fel de manevre să-şi asigure măcar aparenţa acestei dorinţe. Şi

au fost state, între cari și al nostru, cari s'au lăsat înșelate de această „fata morgana", răsfrântă de pe meleagurile evului mediu. La înființarea Ligii Națiunilor a încercat să câștige un loc, și sigur nu cel din urmă. Dar diplomații au zâmbit mieros. Papa le-a înțeles acreala și s'a făcut că e lucru prea mărunt pentru el. Acum din nou și-a pus agenții în mișcare, cari să facă rugare prin gazete și telegrame, că papa să binevoiască a trimite un delegat la Liga Națiunilor.

*

Pentru cei buni și curați la inimă scriu. Nu răspund nimănui. Vechiul seminar din Sibiu „cu trei clase", pentru ortodoxia și naționalismul nostru are un trecut de glorie. Pe timpul lui Șaguna celorce intrau aici, li se cerea să aibă „toată școala până la filozofie", adecă liceul cu 6 clase, cum era întocmită școala pe atunci. Fiind criză de preoți s'au admis și absolvenți ai școalei normale bisericești, școală, care avea profesori comuni și convietuire în seminar. După 1900 nu mai primește decât absolvenți cu 8 clase gimnaziale [liceu clasic] și între 1907—1914 e în apogeu. In acest timp toți studenții „seminarului cu trei clase" sunt cu examen de maturitate [bacalaureat]. Studii clasice nu se făceau, pentrucă se făcuseră intens în licee, cari erau toate clasice, cu câte 6 ore de latină în cursul inferior și 5—4 în cel superior, cu 3 și 2 de l. elină în cel superior. Materiile după nume „sunt cele ale seminarului din V. Regat", fiindcă fără bi- și trifurcări aceleași sunt și ale facultății. — I se zicea „seminar", ca să nu ajungă sub poruncile ministerului de instrucție ungar, cum s'ar fi întâmplat dacă era „Academie" sau „Facultate", când trebuia să se predea teologie ortodoxă în limba maghiară [cazul dela Cernăuți!], dar numai seminar nu era, cu toatecă studenții erau obligați a cerceta regulat lecțiile. — Că absolvenții nu s'au manifestat numai pe teren religios, ori pe acesta mai puțin, cauza nu e seminarul, ci viața poporului de aici, care cerea altceva mai urgent.

Dacă azi nu vin numai cu bacalaureat, vina o poartă împrejurările. Absolvenții cu diplomă de învățători, cari se primesc în Academia „Andreiană", ca „ascultători extraordinari", aproape toți au terminat școala normală „A. Șaguna" din Sibiu, care a avut până acum 3 ani, 8 clase, iar de atunci încoace 7 clase, și cu o atmosferă religioasă nu prea departe de cea a unui seminar bun. Dar acest fenomen e trecător.

Rectificăm astfel afirmațiile unei broșuri, care trage concluzii falșificând premisele.

*

Părintele arhim. Policarp dela Sfta Mănăstire Hodoș-Bodrog — tocmai într'o vreme, când ziarele atacă biserica ortodoxă din Ardeal și școalele ei, — ține să arate, care este rostul mănăstirilor ortodoxe: poarta prin care se conduce mulțimea de credincioși către împărăția lui Dumnezeu. A dat o deosebită importanță pelerinajelor religioase, împărțind pe credincioșii din dieceza Aradului după ținuturi și rânduindu-le anume zile pentru mergerea lor la mănăstire, dacă au necesități sufletești individuale de împlinit, iar pe cel tradițional dela Sfta Marie mare păstrându-l cu un caracter general, fără a nega însă împlinirea și a necesităților de ordin sufletesc individual. La Sfânta Mărie, după modelul drumului Golgotei dela Ierusalim, cu cele 14 popasuri a întocmit unul în grădina Sf. Mănăstiri, la fiecare popas cu cetiri de pericope, ectenii și meditații, o înălțare sufletească până la poalele Crucii depe Golgota. — Credincioșii, cari au luat parte, ne spun, că nu pot uita emoțiile religioase, ce le-au trăit cu ocazia pelerinajului dela Sf. Mărie din anul acesta.

*

Demisia arhiepiscopului de Cantenbury *Dr. Davidson* din fruntea bisericii anglicane pe ziua de 12 Noemvrio a. c. departe de a fi o umilire, cum se interpretează la noi retragerile, este semnul unei conștiințe treze și a unei tării de caracter care face cinste celor 80 de ani ai săi.

Arhiepiscopul Davidson, un bun creștin, dorește sincer împăcarea bisericii anglicane, iar a acesteia apoi cu biserica ortodoxă, cu adevărata păstrătoare a creștinismului — cum o socotea el, — dar, contrar părerii multor coreligionari de ai lui, nu chemând biserica ortodoxă la cea anglicană, ci îndrumând-o pe cea anglicană la ortodoxie. Drumul ducea *prin tradiție*. Și de aceea o revizuire în înțeles tradiționalist, a *Cărții de rugăciuni*, se impunea. Parlamentul englez însă nu s'a putut ridica până la înălțimea acestui ideal! [Poate acesta e rostul parlamentelor să nu se înalțe mai sus de linia de unde se zăresc perimetrele petrolifere!]. Ideea lui era însă o convingere, și omul cu asemenea „idei", nu înțelege să mai rămână dacă i s'a prăbușit ideea; el trebue să „moară" deodată cu ea. Iată cauza pentru care dl Dr. *Davidson* și-a anunțat retragerea pe 12 Noemvrie.

Inainte de a veni această retragere, un convins reprezentant al evangheliei cum era el, trebuia să secere o biruință. Motive ușor de ghicit [Ardelenii le cunosc din practica Sașilor] îndeamnă guvernul englez să prezinte un proiect de lege, prin care admite căsătoria unui văduv cu cumnata sau chiar cu nepoata sa. Bătrânul arhiepiscop în numele creștinismului a făcut un impresionant apel la

reprezentanții națiunii engleze să nu voteze o asemenea monstruositate. Și proiectul a căzut!

Peste câteva zile părăsește dar postul de primate al bisericii anglicane, învăluit însă de aureolă.

O retragere, care vorbește pentru mulți.

*

Regele Angliei a numit în postul de primate al bisericii anglicane pe episcopul de York, *Dr. Lang*. Merită să reținem cuvintele episcopului Londrei dl Dr. Igram, care era superiorul Drului Lang, rostite când a auzit vestea numirii acestuia: „Nici o altă numire nu mi-ar fi cauzat o bucurie mai mare. Pentru mine e o mare fericire să slujesc unuia, care mi-a servit mie cu credință; îi voiu da tot ajutorul, de care sunt capabil, în noua sa răspundere".

*

Dorina Dr. Zileriu, născută Teculescu, un suflet avântat de femeie ortodoxă, s'a depărtat din această lume trecătoare la 10 Septemvrie cor., părăsind trupul ei cu ochii înlăcrimați și cu mânile strângând la piept o iconiță și o carte de rugăciuni din copilărie. Reuniunea femeilor ortodoxe din Diciosânmărtin au pierdut pe neobosita lor prezidentă, biserica de acolo pe cea care a adunat pentru bunapodoaba ei atâtea obiecte de preț, pe cea care nu cu multe zile înainte de moartea ei făcea pregătirile de lipsă pentru a transforma o cameră de a ei în atelier de țăsut covoarele necesare, pentru înfrumsețarea frumosului lăcaș al Domnului, ce se ridică acum în piața amintitului orășel. — Odihnească în pace! Viața ei, deși scurtă, pilduiește pentru multe femei ortodoxe.

*

„Săptămâna de retragere" (17 Aug.—7 Sept. cor.), rânduită pentru preoții din arhiepiscopia de București, la Sfânta Mănăstire Cheia din Prahova, este un pas însemnat spre ceeace ne cere ortodoxia astăzi; și inițiatorii ei merită recunoștință. Scopul ei a fost apropierea de Domnul prin participarea activă și zilnică la sf. liturgie, cu predică la fiecare liturgie despre Taina Sfintei Cuminecăturii, prin meditații zilnice dela orele 11 la 12½ a. m. asupra unor pericope din evanghelie anume alese, iar seara între 6—7½ ținând conferențe asupra vieții religioase proprii a preotului, și acestea în liber, pe pajiște.

Un pas așă dar spre aprofundarea vieții religioase și spre solidarizarea slujitorilor, iar prin ele un pas spre Domnul.

*

Cineva vorbia de protestantism în biserica ardeleană. Noua organizare bisericească n'are nimic protestant. Marele Şaguna n'a plecat dela protestanţi, ci dela practica bisericii ortodoxe.

Faptele apostolilor vorbesc de trei sinoade apostoleşti [eu cred în mai multe]. In primul *credincioşii aleg* pe Matia şi pe Varsava, în al doilea, pe cei şepte diaconi, — iar apostolii numai hirotonesc; în al treilea, care se ocupă de probleme de credinţă, se întrunesc *numai apostolii*. Se punem alăturea şi pe cel cu dania Ananiei şi Safirei, şi ni se impune dela sine concluzia: în cele de organizare şi administrare dispune sinodul tuturor credincioşilor, în cele de credinţă numai cei cu darul hirotoniei. — Iată că nu e nimic protestant. Aceasta a fost practica bisericii ortodoxe multă vreme. Cred, că părintele prof. Mihălcescu nu poate fi învinuit de protestantism şi nici de ardelenism, Sf. Sa „mulţumindu-se" să facă carte, ştiinţă numai. Cetiţi pag. 16, 17 şi 18 din Istoria bisericii universale, II, tip. la 1920, unde spune: „Incă din cele mai vechi timpuri patriarhii se alegeau în acelaş fel ca episcopii şi mitropoliţii, adecă *erau designaţi de popor, aleşi de sinod* şi confirmaţi de împărat. Norma aceasta fusese legiferată de Iustinian I. [527—565], şi nu s'a schimbat în teorie nici în veacurile ce s'au scurs dela despărţirea bisericilor până la căderea Constantinopolului. In teorie numai, căci în practică lucrurile s'au petrecut *în cea mai mare parte* [deci nu tot aşa Red.] cu totul altfel". Şi aduce câteva exemple. Un sinod cu laici şi preoţi ţine în Muntenia şi Mitropolitul Nifon, grec tradiţionalist, fost patriarh Constantinopolitan. Marele Şaguna a pus sinodul compus din preoţi [1/3] şi laici [2/3] să aleagă, *Sfântul Sinod Episcopesc* compus numai din episcopi să se pronunţe, dacă e vrednic să fie hirotonit sau înaintat, împăratul [atunci] să-l confirme. — Dare-ar Dumnezeu bisericii noastre româneşti numai ortodocşi ca Şaguna!

Pr. **Gh. M.**

*

„Hristomol" e termen sovietic alcătuit după chipul şi asemănarea lui „Comsomol", acesta fiind foarte cunoscut, nu numai în literatura propagandistă sovietică şi în realitatea socială de acolo, dar şi în străinătate — în cercurile comuniste.

„Comsomol" este aşa dar alcătuit în mod prescurtat şi cuprinde primele două silabe din „Comunisticescaia molodei", ceeace înseamnă tineret comunist. „Hristomol" — termen aşişderea prescurtat, din „Hristianscaia molodei" şi înseamnă tineret creştin.

„Comsomolul" vechiu îşi trage originea din primele

zile revoluţionare bolşevice, când a luat naştere şi „Internaţionala Comunistă", prescurtat Comintern.

Guvernul sovietic pregătea din tineretul contimporan o generaţie comunistă, — din cap şi până în picioare comunistă, care trebuia în cursul anilor ce vin să moştenească atât testamentul leninist relativ la revoluţia socială şi mondială cât şi să ducă la infinit realizările socialiste ale actualilor protagonişti.

Spre surprinderea tuturor însă, vedem tocmai în Rusia sovietică, unde Dumnezeu a fost detronat în mod oficial şi definitiv din înălţimea sa sfântă şi autocrată, unde religia ca „opium al poporului" a fost declarată un pericol pentru patria şi pentru naţiunea comunistă, vedem că apare un curent, o massă grupată, o generaţie cu steag, cu ideologie, cu voinţa de a se opune în casă, pe străzi, în oraşe şi în sate — o generaţie *creştină*, tocmai generaţia aceea de tineri, din care guvernul sovietic luptă de unsprezece ani să facă cetăţenii viitorului comunist.

Ironie a soartei comuniste: „Comsomolul" a devenit „Hristomol".

Tineretul comunist *devine* tineret creştin. Din ouăle pe care le-a clocit cloşca leninistă au eşit puişori ai Bisericii creştine. Ce s'a întâmplat?

Vre-o contrafacere?

Vre-o bătae de joc? Ai de ce râde, urmărind constructivismul sovietocomunist, care în rezultatele sale ese la lumina zilei deandoasele: în loc de dictatură a proletariatului vezi dictatura ţăranului sănătos şi bogat, în loc de revoluţie planetară vezi îngenunchiere în faţa capitalului şi, în loc de tineret comunist auzi alarma cercurilor antireligioase pe chestia *creşterii elementare a curentului creştin în tineret, curent care în împrejurări favorabile ar putea să răstoarnă întreg edificiul comunist — ceeace n'au izbutit să facă toate asalturile contrarevoluţionare dinlăuntrul Federaţiei sovietice»*. [Izvestia].

Ce decepţie pentru marxiştii-leninişti de acolo şi de aici!

Natural ar fi fost, ca până acum biserica ortodoxă să fie lichidată din temelie, preoţii stârpiţi şi pretutindeni unde până în 1918 a atârnat chipul lui Hristos — în biserici, în inimi, în suflete, în miile şi milioanele de relaţiuni între oameni, în însăşi viaţa omului şi a oamenilor — să se ridice şi să strălucească în lumina sinistră a râului în purpur infernal faţa lui Iuda, apostolul arginţilor şi al materiei.

„Hristomolul" e încă un mic argument în eternitatea lucrurilor: Biserica noastră, cea creştină, nu o vor strica porţile Iadului.

[„Indreptarea".] *G. M. Ivanov.*

*

MĂRUNTE.

— Guvernul Ceho-Slovac a reîntrodus sărbătorirea zilei a doua de Paşti, Rusalii şi Crăciun precum şi alte sărbători şterse înainte cu trei ani, ca: Botezul Domnului, Ispasul, Sf. Petru, Sf. Marie etc.

*

— In Spania au fost eliminate din şcoală şase eleve evanghelice pentrucă nu au vrut să sărute icoana Maicii Domnului.

*

— In Catedrala din Lausanne s'a aşezat o placă comemorativă întru amintirea Congresului internaţional bisericesc din anul 1927.

Către toţi scriitorii bisericeşti.

Apel repeţit.

După 4 ani de muncă încordată sunt aproape de a-mi termina operele:

1. *Lexicon Biblic, Bisericesc şi Teologic* [cu 15 mii de articole enciclopedice] în 2 volume.
2. *Galeria scriitorilor bisericeşti* [cam 2000 autori].

Restul materialului de prelucrat pentru ambele opere ar fi numai *datele biografice* ale unor scriitori bisericeşti, şi în special ale celor moderni.

Dacă activitatea literară a acestora o pot găsi prin bibliografii şi prin biblioteci, — nu le pot găsi însă datele biografice, relative la viaţa şi la situaţia lor culturală şi misionară. Acestea *trebue să mi le servească fiecare deosebit.*

Lipsa acestor informaţii, nu numai că îmi îngreuează situaţia, dar mă şi împedecă chiar, întru terminarea cu succes şi întru desăvârşirea acestor opere.

De aceea rog — *acum a 3-oară* — pe toţi onor. scriitori bisericeşti, să binevoiască, îndată ce vor lua ştire de acest apel, a-mi trimite o scurtă *schiţă biografică cu date asupra vieţii lor* [d. p. când? unde s'au născut? Când, unde şi ce au studiat? Calitatea funcţiunei actuale etc.] *precum şi asupra activităţii lor literare, în domeniul teologiei, al pastoraţiei şi al vieţii bisericeşti.* [Ce au scris? Când şi unde au publicat? In volum ori prin reviste?]

Insuccesul acestui apel va justifica eventualele lipsuri şi scăderi ce se vor observa în acest punct, în operele ce le voi termina în curând.

Pr. D. Voniga,
preot, publicist
în Ghiroc [lângă Timişoara].